

TEOLOGIJA MIRA I KULTURA DIJALOGA U PAPINSKIM PORUKAMA ZA SVJETSKI DAN MIRA

Niko Ikić

Univerzitet u Sarajevu
Katolički bogoslovni fakultet
niko.ikic@bih.net.ba

UDK: 172.4
82-5:272-732.2]303.64
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 01/2018.

Sažetak

Papinske poruke mira već imaju svoju polustoljetnu tradiciju. Sve govore o ugrozi mira među ljudima i narodima, njihovim vanjskim i duhovnim uzrocima, sve predlažu neka rješenja, svaka poziva na poštivanje temeljnih ljudskih prava, na nenasilni put rješavanja svih konflikata, na pravednije društvene odnose i sl. Za razliku od mnogih sličnih svjetskih poruka i poziva, konvencija i dogovora, njihova posebnost leži u teološko-antropološkom pristupu. Autor na primjeru 23 od 51 papinske poruke od 1996. godine istražuje transcendentnu i antropološku gramatiku mira i kulturu dijaloga koje pape u svojim porukama mira neumorno ističu, a svijet stalno zaobilazi. Papinske poruke ukazuju da je transcendentni mir temelj i polazište antropološkom miru. Mir je kao realna mogućnost Božji dar čovjeku, kojemu globalno tržište donosi više nemira, negoli mira, pa je čovjek neprestano pozvan raditi oko mira. Bog je transcendentni izvor mira, a čovjek je antropološko srce mira. Da bi se izgradilo istinsko drvo mira u svijetu, valja nužno mijenjati sliku o čovjeku i sliku o Bogu. Pape stalno upozoravaju da se mir kao opće dobro čovječanstva ne može ostvariti samo pozitivnim zakonima i kojekakvim konvencijama. Stoga zaključuju da moralni i teološki aspekti trebaju prožeti i oploditi one pravne norme i forme, da ljubav treba prožeti istinu i pravdu, a da pravda u pravednosti treba biti povezana ljubavlju. Tako oni grade most između transcendentne i antropološke razine, između mira i ljudskih prava, između ljudskih prava i pravednosti, između pravednosti i praštanja, između praštanja i pomirenja, između pomirenja i mira. Put dijaloga preko praštanja i pomirenja put je do pravoga mira koji se temelji na istini, pravednosti, ljubavi i slobodi. Dakle, kulturu rata i nasilja treba zamijeniti kulturom mira, a ostvarivati kulturom dijaloga i dijalogom kultura i religija.

Ključne riječi: mir, kultura mira, dijalog, Svjetski dan mira, poruke mira

UVOD

Ratovi su konstanta ljudske povijesti. Bilo ih je u svim forma-
ma i u svim vremenima. Malo je poznata činjenica da je Drugi svjet-
ski rat završio, a da su istodobno iza njega ostala tri ratna žarišta.
Godine 1965. u svijetu su bila poznata 24 ratna žarišta. Deset godi-
na kasnije, tj. 1975. bilo ih je 21, a u 1985. godini čak 36. I danas
je puno otvorenih ratnih sukoba, a kad se uzmu u obzir nepravedni
gospodarstveni i politički procesi te mnoštvo organiziranog nasilja
nad manjim siromašnim narodima i nacionalnim manjinama, onda
je broj potencijalnih ratnih žarišta mnogo veći. Sama ta činjenica
uznemirava današnjeg čovjeka.

Ratovi ipak nisu tema ovog promišljanja, nego su ovdje samo
očit dokaz nedostatka mira, koji je u sebi puno dublji pojam od
mirovanja oružja. No očito je da ugrožavaju mir. Ugroženi mir zna-
či nesigurnu budućnost za čovjeka, a budućnost čovječanstva je u
rukama onih koji budu znali budućim pokoljenjima pružiti razloge
života i nade, kažu koncilski oci.¹

Navedene razloge života i nade ovdje vežem uz dublje teološko
poimanje dijaloga i mira te njihova egzistencijalnog značaja kako za
pojedince, tako i za zajednice naroda i cijelo čovječanstvo. Postavlje-
ni cilj ovoga rada je istražiti kulturu dijaloga i teologiju mira u papin-
skim porukama za Svjetski dan mira od 1996. do 2018. Zaključno
sa 2018. godinom objavljeno ih je 51, od kojih ovdje obrađujem 23,
a počeo sam s godinom 1996. kao završetkom rata na ovim prostori-
ma.

U članku se poslije povezivanja *Povelje o ljudskim pravima i
Svjetskog dana mira* u drugom poglavlju pojedinačno predstavljaju
godišnje papinske poruke mira kao postava ovom istraživanju. Deset
poruka napisao je Ivan Pavao II., osam papa Benedikt XVI. i pet papa
Franjo. U trećem dijelu se na temelju iznesenih poruka analiziraju
ugroze i uzroci nemira u svijetu i predlažu neka rješenja. Četvrti dio
propituje teološku gramatiku mira i teološku kulturu dijaloga koje
sam iščitao u papinskim porukama.

1. POVELJA O LJUDSKIM PRAVIMA I SVJETSKI DAN MIRA

Organizacija Ujedinjenih naroda je 10. prosinca 1948. godine
proglasila *Opću deklaraciju o ljudskim pravima (Povelju o ljudskim*

¹ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Dokumenti, Gaudium et spes* (GS), KS, Zagreb, 1986., 31.

pravima). Povelja načelno daje svakoj osobi i svim narodima ista temeljna prava, što je temelj slobode, pravednosti i mira u svijetu. Usljedila je *Europska konvencija o ljudskim pravima* od 4. studenog 1950. godine. *Povelju o ljudskim pravima* papa Ivan XXIII. označio je kao korak i početak za uređenje pravnoga i političkog poretka za sve narode. U duhu ovakvog razumijevanja znakova vremena (*signa temporum*) Papa 11. travnja 1963. izdaje povijesnu encikliku *Pacem in terris*² u kojoj se *Opća deklaracija o ljudskim pravima* prihvaća kao dobro polazište, a čije se odrednice prepoznaju i produbljuju u kršćanskim teološkim načelima. Stoga je iz teološkog vida nedvojbeno da se pravi istinski mir na zemlji može uspostaviti uz ljudsko nastojanje samo na Božjim načelima, koji je utisnuo svoj red u nutrinu čovjeka i u njegovu narav.

Važnost ljudskih prava kao temeljnog preduvjeta mira u svijetu Katolička Crkva nije samo teoretski prepoznala. Ona je konkretno na svjetskoj razini pridonijela obilježavanju Svjetskog dana mira na Novu godinu (1. siječnja) počevši od 1968. godine. Ideja se začela odmah nakon povijesnog posjeta pape Pavla VI. Ujedinjenim narodima 4. listopada 1965. Papa je istu želju istaknuo u enciklici *Christi Mater rosarii* od 15. rujna 1966. u kojoj se uz moljenje krunice u mjesecu listopadu preporučuje i molitva za mir u svijetu, što je Papa ponovio 4. listopada 1966. Papa je 8. prosinca 1967. godine utemeljio posebni *Svjetski dan mira* koji je prvi put obilježen 1. siječnja 1968. Tu je Papa izrazio želju da taj dan bude održavan svake godine kao zavjet.³ Taj zavjet su njegovi nasljednici vjerno održavali više od pola stoljeća i on je doista postao ne samo katolički nego i svjetski.

Godine Gospodnje 2017. navršilo se punih 50 godina od obilježavanja Svjetskog dana mira, koje su snažno obilježile značajne papinske poruke. Zadnjih dvadeset i tri poruke triju posljednjih papa želim pobliže istražiti u svjetlu kulture dijaloga i teologije mira primarno iz teološko-antropološkog vida. Prvo nam valja predstaviti bitni okvir, a potom i sadržaj poruka mira.

² Enciklika je sastavljena u pet velikih dijelova i 172 točke. Vidi: <http://198.62.75.1/www1/overkott/pacem.htm> (28. 3. 2017.)

³ Ova ideja na profanoj razini ima svoju dugu povijest. U Njemačkoj je još u 19. st. bio poznat tzv. *Antikriegstag*, koji je bio obilježavan na razne datume. U bivšoj Demokratskoj Republici Njemačkoj početkom pedesetih godina 20. st. počeo se obilježavati Dan mira 1. rujna, što se poklapalo s danom napada Hitlerove Njemačke na Poljsku. Zapadna Njemačka tome se pridružila od 1957. godine pod već spomenutim pojmom *Antikriegstag*. Na svjetskoj je razini rezolucijom UN-a od 30. studenog 1981. godine 21. rujna proglašen Međunarodnim danom mira, kao dan nenasilja, kada bi se trebala obustaviti sva ratna neprijateljska djelovanja.

2. PORUKE MIRA I POZIV NA DIJALOG POSLJEDNJIH PAPA

U okviru vrlo složenih političkih okolnosti koje vode u pravcu velikih podjela koje naznačuje npr. gradnja Berlinskog zida 1961. godine, vrlo velika opasnost atomskog rata 1963. godine povezanog s krizom na Kubi te, s druge strane, početak zasjedanja Drugoga vatikanskog sabora (1962.) papa Ivan XXIII. na tragu proklamirane *Povelje o ljudskim pravima* iz 1948. godine piše povijesnu i pro-ročku encikliku koja je postala novi temelj i smjernica za gradnju mira u svijetu, za novu katoličku teologiju mira i kulturu dijaloga. Ona označava očitu prekretnicu i odlučnu nakanu Crkve snažnije pridonositi kulturi mira putem dijaloga u javnom sektoru na temelju Evanđelja i Isusove poruke. Crkva se razumije kao znak i oruđe mira, a dijalog je put prema miru. Zbog velike važnosti i utjecaja enciklike na sve buduće papinske poruke potrebno ju je kratko predstaviti.

Papa Ivan XXIII. u spomenutoj enciklici *Pacem in terris* gleda ljudsku osobu kao nositelja i subjekta prava i obveza. Osobu razumije kao ljudsku narav obdarenu razumom i slobodom koja uživa transcendentno dostojanstvo. Osoba je iznad društva na koju je ono usmjereno. Ljudska prava proizlaze iz same ljudske naravi te su opća i neotuđiva. Ta prava su starija od društva i društvu bi trebala biti putokaz. Pojedinačna naravna prava čovjeka polaze od prava na život i na sve što život pojedinca u društvu nužno podrazumijeva. Kako ljudska prava tako i ljudske obveze proizlaze iz ljudske naravi. Papa ih nerazdvojno povezuje. Pravo na vlastiti život obvezuje na čuvanje tuđeg života. Drugog se mora gledati kao drugi vlastiti „ja”. Naravna prava i dužnosti čovjeka kao osobe u vjerskoj perspektivi izvire iz Božje nadnaravnosti, budući da je čovjek Božje stvorenje i Božje dijete, slika i prilika njegova. Sažeto se može reći da je enciklika proročka i da govori o bitnim pretpostavkama i temeljima mira uvažavajući prava i dužnosti svake osobe bez obzira na sve razlike. Takve pretpostavke mira trebaju biti ugrađene u sve državne zakone, koji će štiti i osigurati opće dobro shvaćeno kao opća korist na temelju iste ljudske naravi i istog dostojanstva ljudske osobe.⁴

Za čovjekov mir moraju skrbiti pravedne strukture budući da one nepravedne rasplamsavaju čovjekov nemir i opasne su za mir

⁴ Cijelu encikliku vidi na *webside* (28.3.2017): <http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/de/encyclicals.index.html>. Dijelove u: Heinrich Denzinger – Peter Hünerman, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o čudoređu*. UPT, Đakovo, 2002., 3983-3984. Često je citirana u: *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija - Glas Koncila, Zagreb, 1994., 1906-1909. (KKC)

u svijetu. Pravedne strukture moraju počivati na stupovima mira, a to su: istina, pravda, ljubav i sloboda. Na tom je temelju napisana svaka dosadašnja 51 papinska poruka za Svjetski dan mira,⁵ od kojih se ovdje pojedinačno predstavljaju zadnje 23 poruke mira.

2.1. Poruke mira svetog Ivana Pavla II.

1996.: Pripravimo djeci mirnu budućnost ⁶

Poruka obuhvaća 11 točaka. Njezin naslov je zapravo poziv i vapaj za toliku djecu svijeta koja odrastaju i žive pritisnuti raznolikim nasiljem, da im se omogući ozračje mira, što je njihovo pravo, a istodobno obveza odraslih. Papa se solidarizira s obespravljenom djecom, ukazuje na njihove patnje, daje im svoj glas i pokušava

⁵ Papa Pavao VI. napisao je i u svijet odaslao 11 poruka mira, od 1968. do 1978., koje vrijede kao koordinate, a ovdje zbog preopširnosti neće biti obrađivane. Prvih 17 poruka Ivana Pavla II., od 1979. do 1995., također neće biti ovdje doticane. Sve poruke Pavla VI. vidi na *webside* (28.3.2017): <http://w2.vatican.va/content/paul-vi/de.html>. Sve poruke Ivana Pavla II. vidi također na *webside* (28.3.2017): <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de.html>.

Sve ovdje nespomenute poruke svakako zavrjeđuju da budu tematski navedene u vlastitom prijevodu: 1968.: Prvi siječanj – Svjetski dan mira; 1969.: Ljudska prava – put prema miru; 1970.: Odgoj za mir po praštanju; 1971.: Svaki je čovjek moj brat; 1972.: Želiš li mir – trudi se oko pravednosti; 1973.: Mir je moguć; 1974.: Mir zavisi također i od tebe; 1975.: Pomirenje – put mira; 1976.: Pravo oružje mira; 1977.: Ako želiš mir – brani život; 1978.: Ne nasilju - da miru; 1979.: Odgajati za mir da bi se došlo do mira; 1980.: Istina – snaga mira; 1981.: Štiti slobodu – služi miru; 1982.: Mir, Božji dar povjeren čovjeku; 1983.: Dijalog za mir – zahtjev našeg vremena; 1984.: Mir izvire iz novoga srca; 1985.: Mir i mladi – zajedno na putu; 1986.: Mir – neprocjenjiva vrijednost – jedan i jedincati mir na relaciji sjever – jug, istok – zapad; 1987.: Napredak i solidarnost – dva ključa mira; 1988.: Vjerska sloboda – uvjet mirnog suživota; 1989.: Da bi se ostvario mir, treba poštovati manjine; 1990.: Mir s Bogom stvoriteljem – mir s cijelim stvorenjem; 1991.: Ako želiš mir, poštuju savjest svakoga čovjeka; 1992.: Vjernici povezani u izgradnju mira; 1993.: Ako želiš mir, idi siromašnima u susret; 1994.: Iz obitelji izrasta mir za ljudsku zajednicu; 1995.: Žena – odgajateljica za mir.

Ovdje je zgodno podsjetiti da su neke enciklike pape Pavla VI. također neizravno povezane s našom temom, među kojima ističem *Populorum progressio* od 26. ožujka 1967. Od enciklike Ivana Pavla II. u istom okviru valja istaknuti *Laborem exercens* od 14. rujna 1981., koja je napisana u povodu 90. obljetnice *Rerum novarum*, a govori o problemu ljudskog rada u socijalnoj dimenziji, te *Sollicitudo rei socialis* od 30. prosinca 1987., uz 20. obljetnicu *Populorum progressio*, a obrađuje socijalni nauk Crkve, kao i *Redemptor hominis* od 4. ožujka 1979., i *Centensimus annus*, od 4. svibnja 1991. Od enciklike pape Benedikta koje su povezane s našom temom ističem *Caritas in veritate* od 29. lipnja 2009., a od pape Franje encikliku *Laudato si*, od 24. svibnja 2015., te pobudnice: *Evangelium gaudium* od 24. studenog 2013. i *Amoris laetitiae* od 19. ožujka 2016.

⁶ Budući da koristim njemačke tekstove s naznačene vatikanske *web*-stranice, svi naslovi svih poruka su vlastiti prijevod.

staviti njihova prava u središte svjetske politike. Zloporaba djece u ratne svrhe prilično je raširena. Ponegdje ih se regrutira za ratna djelovanja pri čemu mnogo djece nastrada. Nadalje, šalje ih se kao prethodnicu u minirana područja, izgladnjuje ih se do te mjere da sami postanu sposobni ubijati druge i sl. Siromaštvo i nasilje blisko su povezani, konstatira Papa. Djecu se lažnim obećanjima lako može prisiliti, iskoristiti, zlorabiti. Ona lako postaju žrtve tzv. seks-turizma, prodaje droge, kriminalnih radnji. Izrabljivani od svih lako postaju uličari. Na takav način djeca ne mogu biti naučena miru i ona su sutra potencijalni nositelji nemira i nasilja. Treba se potruditi da se djeca odgoje za buduće graditelje, mirotvorce, svjedoke, učitelje i glasnike mira. Prva škola mira za njih bi trebala biti obitelj. Djeca pak imaju pravo i na školski odgoj za mir. Iz svega slijedi da su djeca važan čimbenik društva i da nisu bespravna bića. Za njih se zauzimao i sam Isus (Mt 18,1-6).

1997.: Nudi oprostjenje – primaj mir

U ozračju nadolazećeg trećega tisućljeća sveti Ivan Pavao II. ističe da je cijelo tisućljeće, a posebno 20. stoljeće upalilo puno svjetala na tamnom ljudskom putu, ali istodobno je kroz razne forme nasilja ostavilo puno sjena na putu morala i solidarnosti. Papa stoga u 8 točaka svoje poruke poziva čovječanstvo na hodočasnički put mira, svjestan da na njemu ima raznovrsnih prepreka i puno pretpostavki. Jedan od važnih uvjeta na putu mira je spremnost dati i moliti oprostjenje. Stoga on apelira da se cilj mira slijedi putem praštanja. Pri tome je Papa svjestan da takav put svijetu može lako izgledati kao ludost, jer počiva na logici ljubavi koje nema u svjetskoj politici. Na jednoj strani svijet osjeća pozitivne strane civilizacijskog razvoja, a na drugoj osjeća njegov teret kroz galopirajući materijalizam, što ga diktira profit pod svaku cijenu i sve manje poštivanje ljudskog života. Popratna cijena napretka vidi se u sve većoj diskriminaciji, siromaštvu, nasilju. Kako se kršćanin treba postaviti? Možda kao Kain: zar sam ja čuvar brata svoga? (Post 4,9), ili je njegova dužnost pridružiti se Božjem glasu i pitati: čovječe, što si učinio? (Post 4,10) i tražiti način kako da mu pomogne!?

Ratovi i nasilja ostavljaju trajne posljedice. Oni hrane strahove, mržnju, sumnje koje se prenose na generacije. U tom povijesnom duhu potrebno nam je čišćenje pamćenja, što ne znači da se dogođeno zaboravi, nego da se ne ponovi, da se otvori put praštanju i da se spriječi osveta. Povijest opterećuje ako se ne upozna u svoj istini. Kulturu rata treba zamijeniti kulturom mira. Osim svjetskih organizacija svoj doprinos tome trebaju dati i svjetske religije, posebno ističući važnost puta praštanja i pomirenja poštujući istinu i pravdu.

Ponuditi i prihvatiti oprostjenje šansa je novog početka. Za kršćane je to put koji Isus od nas odlučno traži (Mt 18,35). U sličnom duhu Papa apelira na roditelje, odgojitelje, biskupe, političare, masmedije, mlade i druge da budu svjesni graditelji mira.

1998.: Iz pravednosti jednoga izrasta mir za sve

Sam naslov sugerira da se ovdje radi o suptilnom odnosu pravednosti i mira. Papa u 9 točaka uz 50. obljetnicu *Opće deklaracije o ljudskim pravima* govori da su ova dva pojma korelativna i dinamična, da idu zajedno ruku pod ruku. Za Papu je pravednost moralna krepost koja ima svoj korijen u ljubavi, a počiva na ljudskim pravima. Ovdje Papa ističe razliku između moralne pravednosti i pravične pravde kojoj je temelj pravo. Ljudska prava su opća i nedjeljiva, utemeljena na istoj ljudskoj naravi i dostojanstvu. Koliko ljudska prava toliko i pravednost zahtijevaju da se pomogne slabijima i siromašnjima, da se dokaže veća ljudska solidarnost u nadvladavanju prevelikih nejednakosti i nepravdi u globalnom svijetu. S pravne strane moraju se otklanjati nepravedni zakoni koji omogućuju svakovrsnu korupciju koja najviše šteti siromašnjima. U duhu pravednosti bogatije zemlje trebaju pomoći siromašnjima u njihovu bržem razvoju na razne načine, pa i otpuštanjem državnih dugova, povoljnijim kreditima i sl. S pravne strane treba poduzeti sve korake u suzbijanju tendencija nasilja u raznim formama (pornografija, prostitucija), posebno među mladima. S tim mislima Papa apelira na svjetske državnike, na obitelji, na učitelje, na mlade da se zalažu za mir na temelju pravde i pravednosti. Borba za pravedan mir polazi od pojedinca, a uključuje sve, jer na pravednosti jednoga izrasta mir za sve. Mir će tada biti djelo pravde, a plod pravednosti trajan pokoj i uzdanje (Iz 32,17).

1999.: U poštivanju ljudskih prava leži tajna istinskog mira

Ova poruka temeljno ponovno govori o ljudskim pravima u 13 točaka. Već u svojoj prvoj enciklici Ivan Pavao II. je naglasio da mir izrasta iz poštivanja ljudskih prava, a iz nepoštivanja dolazi do nasilja i ratova.⁷ Slično marksizmu, nacionalsocijalizmu, komunizmu danas rasizam, partikularizam, konzumizam ugrožavaju ljudska prava. Ljudska prava za njega imaju transcendentno dostojanstvo. Ona obvezuju sve i obuhvaćaju sve ljude u svim razdobljima njihova života. Ljudska prava Papa gleda pod dva vida, koja jednako vrednuje kao jedinstvenu i nedjeljivu cjelinu: građansko-politička i gospodarstveno-kulturno-sociološka. Ovdje posebno ističe pravo na život

⁷ Usp. IVAN-PAVO II., *Redemptor hominis*, 4. ožujka 1979., 17.

od začeca do prirodne smrti. To pravo imaju kako još nerođeni tako i hendikepirani i bolesni ljudi. Papa nadalje ističe pravo na vjersku slobodu koju smatra jezgrom ljudskih prava. Pri tome naglašava pravo na život po vjeri kako za pojedinca tako i vjerske zajednice i pravo na promjenu svoje vjere snagom svoje savjesti. Države ne bi smjele privilegirati jednu vjersku zajednicu na štetu druge. Vjerske zajednice nikada ne smiju primjenjivati sredstva prisile. Nadalje, ljudima treba osigurati pravo mogućeg sudjelovanja u političkom, gospodarstvenom, kulturnom, javnom životu. Etničkim manjinama mora se osigurati pravo na egzistenciju u njihovom identitetu, a svakom pojedincu pravo na samoostvarenje, pravo na dostojnu izobrazbu, pravo na rad. Globalno tržište nije sredstvo globalnog mira. Brz civilizacijski napredak, koji bogatima omogućuje veće ekonomske razlike, treba pratiti veća solidarnost i veća svijest o očuvanju prirode. Pri kraju Papa ističe pravo na mir koje objedinjuje sva druga prava. To pravo je ugroženo iz raznih smjerova, a Papa posebno naglašava nekontrolirano naoružavanje koje sije nasilje. Papa poziva sve da razvijaju i šire kulturu ljudskih prava kako bi ona postala moralna baština svih ljudi. Poštivanje ljudskih prava najsigurniji je put mira. Sve kršćane poziva da budu glasnici mira.

2000.: A na zemlji mir ljudima miljenicima Božjim

U Godini velikog jubileja Papa ističe da je vrijeme mira povezano s Isusovim rođenjem i da je On poruka ljubavi i praštanja. On je temelj na kojem Bog gradi jednu ljudsku obitelj. Ova poruka dulja je od običnih i sastavljena je u 22 točke.

Dvadeseto stoljeće bilo je ispunjeno ratovima i progonima, nevoljama i opasnostima svih vrsta, koje su imale svoje uporište u logici sile i nasilja, koje su hranjene logikom izrabljivanja, koje su nošene logikom gaženja ljudskih prava. Neki ljudi su shvatili da ratovi rađaju nove ratove, a nepravde ne vode k miru. Mnogi od svjetskih političara preko znanstvenika i izumitelja do umjetnika i papa posvetili su se kulturi mira i ublažavali nevolje ljudi. Ipak i dalje ima onih koji gazeći ljudska prava čine zločin protiv čovječanstva. Iako se broj ratnih sukoba među državama smanjio, ipak velik broj ljudi strada, naročito civila. Najbolji put rješavanja konflikata je posredovanje i pregovaranje. Ako su sva nenasilna sredstva iskorištena, a nisu donijela rješenje, onda je oružana intervencija moguća u pravnim okvirima radi sprečavanja većeg zla i spašavanja civila. Borba za mir vodi prema zdravijem i humanijem osmišljavanju gospodarstva i modela razvoja u većoj solidarnosti prema siromašnima. Mora se kod svih ljudi dublje razvijati svijest o općim moralnim vrijednostima i zajednička borba protiv zajedničkih opasnosti kao što su korupci-

ja, kriminal, droga i sl., koje nadilaze nacionalne okvire. Zajedništvo takve „gramatike Duha” može pridonijeti zajedničkom boljitku. U tom duhu Crkva želi biti sakrament Krista, tj. znak i oruđe mira u svijetu. Mir je poput zgrade na kojoj zajednički rade roditelji i učitelji, mladi i stari, radnici i poslovođe, političari i svjetske organizacije, vjernici svih nominacija kroz ekumenski i međureligijski dijalog.

2001.: Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira

U globalizirajućem svijetu sve jače dolazi do izražaja potreba da se svi ljudi osjećaju poput članova jedne obitelji, a međusobno kao braća i sestre jednog nebeskog Oca. Takvu tendenciju osporavaju naravno mnogi konflikti i negativni procesi, ali u biti ona se ipak nazire. Svjestan svih poteškoća u tom duhu Papa obrađuje temu dijaloga među kulturama u 22 točke, budući da su i *Ujedinjeni narodi* proklamirali godinu 2001. godinom dijaloga među kulturama.

Kultura je kvalificirana vanjska forma čovjeka i njegove povijesti kako u osobnom tako i zajedničkom smislu. U tom duhu ona kultivira prirodna dobra i vrijednosti uvijek u nekoj višoj kulturnoj sintezi. Zbog toga kulture svjedoče istodobno nešto stabilno i dinamično. Stoga je svaki čovjek prožet kulturom svoga vremena koju upija i razvija. Različitost kultura upućuje zapravo na temeljnu Božju perspektivu jedinstva ljudskoga roda koji obuhvaća sve različitosti. Zapadna kultura iznjedrila je tehničke i civilizacijske prednosti, ali istovremeno osiromašila i korodirala na humanom i moralnom planu. Zato nije čudo da je dovela do kulture smrti i straha.

Nažalost, različitost kultura često je izvor razmirica i sukoba među ljudima i narodima. Ona se osjeća posebno kod velikih migracija ili na rubnim područjima, gdje se susreću i sukobljavaju različite kulture. Stoga je nužno potrebno govoriti o dijalogu kultura koji vodi k uvažavanju različitosti i otvara srca za suživot. Puno se govori o kulturnim integracijama. Pri tome valja uvažavati emigrante kao osobe u njihovu naravnom dostojanstvu i kulturnom identitetu, što se također očekuje i s njihove strane. Problemi mogu nastati kada dođe do miješanja kultura na javnom području i do ugrožavanja jedne od kultura, a tada treba težiti načelu ravnoteže, pri čemu važnu ulogu igra stil i kultura dijaloga. Takav dijalog oslanja se na činjenicu da u svim kulturama postoji nešto zajedničko. Sve su plod Duha kroz ljudski naravni izražaj. Razlike koje su nastale različitim razvojem kultura treba prožimati kulturom solidarnosti i pravednosti uvažavajući vrijednost života u miru. Ne može se graditi mir, a rušiti život. Dovoljno nepoštivanje života pokazuju smrtne kazne, abortusi, eutanazije, trgovina ljudima, prostitucija i sl. U svemu je

potrebno više odgoja za humaniju kulturu. Pravi odgoj cijeni vlastitu, a uvažava tuđu kulturu. Istinski put dijaloga kultura mora biti spremnost na praštanje i pomirenje. Za druge je taj put utopija, a za kršćane jedini, koji vodi pravom miru.

2002.: Nema mira bez pravednosti, a pravednosti bez praštanja

Poslije terorističkog napada 11. rujna 2001. u New Yorku u svijet današnjice uvukao se strah koji budi strepnje pred budućnošću. Za Papu rane komunizma još nisu zaliječene, a nove se otvaraju. On se u 15 točaka pita kako naći pravi put mira za budućnost čovjeka. Jedini put za njega je povezivanje mira s pravednošću i oproštenjem. Mir je djelo pravde (Iz 32,17), a oproštenje nije protivno pravednosti, nego osveti. Ono nije prepreka da se učinjena šteta nadoknadi.⁸

Današnji terorizam napada upravo pravednost i oproštenje. Radi se o skupinama ljudi koji iz svojih interesa čine zločin protiv čovječnosti, posebno protiv nedužnih i nevinih ljudi, spiralama nasilja koje ne poštuju ljudski život. Potrebno je istaknuti da sve nepravde u svijetu nisu opravdani razlog terorističkog djelovanja. Njih treba rješavati na drugi način. Stoga svijet ima pravo na pravednu obranu protiv ovakvog fenomena terorizma. Terorizam često ima svoj korijen u fanatičnom fundamentalizmu nerijetko i s religioznim predznakom. Nema ubijanja u ime Boga. Ni jedna religija to ne propovijeda, iako ima onih koji zlorabe religiju. Tako terorizam instrumentalizira u svoje prljave svrhe kako čovjeka tako i Boga, koga sroza na razinu kumira i idola.

Kao put nadvladavanja terorizma Papa vidi put praštanja. Ono je prvotno osobni, etički čin, ali budući da je čovjek i socijalno biće, ono ima veliko komunitarno značenje. Na tom razumijevanju oproštenja Papa nastoji opravdati potrebu „politike praštanja”, jer je mir pretpostavka svjetskog razvoja, a oproštenje pretpostavka pravoga mira. Politici i svijetu nije lako prihvatiti ovaj put, jer se oproštenje kratkoročno pričinja kao gubitak, a dugoročno je dobitak, što je dijametralno suprotno nasilju koje kratkoročno nudi dobitak, a dugoročno je gubitak. Iz ovog vida oproštenje izgleda kao kapitulacija i poraz.

Papa očekuje veliki doprinos miru svjetskih religija. Očekuje posebno od Židova, kršćana i muslimana da osude svaki terorizam i da potiču „pedagogiju pomirenja” među kulturama i religijama. Naravno, on poziva na zajedničku molitvu za mir.

⁸ Poznato je Augustinovo načelo: *nullum peccatum impositum* – nema oproštenja grijeha bez pravedne kazne, navodi MÜLLER G. L., *Katholische Dogmatik für Studium und Praxis der Theologie*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2007., 731.

2003.: *Pacem in terris* – trajna zadaća

U povodu 40. obljetnice povijesne enciklike pape Ivana XXIII. *Pacem in terris* u 10 točaka sveti Ivan Pavao II. podsjeća na najvažnije misli enciklike koje nisu izgubile na važnosti. Papa ističe opasne okolnosti podjela koje su vodile prema nuklearnom ili hladnom ratu. Podjele simbolizira gradnja Berlinskog zida 1961. godine. Kriza na Kubi tada samo što nije prerasla u novi rat. U takvim okolnostima započeo je Drugi vatikanski sabor. U napetoj situaciji enciklika Ivana XXIII. predstavlja svjetlo u tunelu, budi vjeru da je mir ipak moguć. Papa Ivan XXIII. je u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi prepoznao četiri stupa svjetskog mira. Istina će biti temelj mira u svijesti vlastitih prava i obveza. Pravednost će izgrađivati mir ako se budu poštivala prava drugih. Ljubav će biti kvasac mira ako se prepoznaju nevolje drugih kao vlastite. Sloboda će biti hrana miru ako svi preuzmu odgovornost za svoje djelovanje. S četiri stupa mira Ivan XXIII. ističe jednaka temeljna ljudska prava za sve na temelju dostojanstva ljudske naravi. Ovakav stav pokrenuo je mnoštvo pokreta koji su zahtjevom za temeljnim ljudskim pravima pridonijeli oslobađanju od raznih diktatura, uspostavi neovisnih država, pa sve do rušenja Berlinskog zida i komunizma. Formulacijom *općeg dobra* on je pridonio osnivanju svjetskih mehanizama borbe protiv onih koji ugrožavaju mir. Prepoznavši visoku vrijednost proklamiranih ljudskih prava od strane Ujedinjenih naroda i pridavši im teološku dubinu, Ivan XXIII. moralnim je ugledom pridonio njihovom uvažavanju i primjeni na svjetskoj razini (*Pacta sunt servanda – Dogovore (zakone) treba održavati*).

Mir se više tiče osobe, nego struktura. Stoga su čovjeku potrebne geste mira i istinski mirotvorci, koji će ljude odgajati za kulturu mira, pri čemu posebnu ulogu i šansu imaju svjetske religije.

2004.: Odgajati za mir – uvijek aktualna zadaća

S uvjerenjem da je mir moguć ovaj svoj 25. apel za mir u 10 točaka Papa upućuje državicima, pravnicima, odgojiteljima mladih, a, zanimljivo, i teroristima. U svojim porukama Ivan Pavao II. gleda osvijetljenu prizmu mira ponajprije iz pravnog i moralnog vida. Ono što smatra posebno važnim za mir jest stalno odgajanje za mir, čemu je bila posvećena njegova prva poruka. Odgoj mladih za mir mora se temeljiti na spoznaji važnosti održanja mira i reda kroz poštivanje dogovorenih prava, a s druge strane na provođenju preuzetih odgovornosti koje sprječavaju sukobe. U praksi su stvoreni pravni mehanizmi za mir, a ipak se mnogi radije priklanjaju pravu jačega negoli snazi prava i njegovu provođenju. Ovi jači nadomještaju

pak manjak moralne snage snagom oružja. Papa pozitivno vrednuje doprinos Ujedinjenih naroda i njihovih tijela. Ipak predlaže njihovu rekonstrukciju kako bi u još većoj mjeri od administrativne organizacije postali moralno središte i obitelj naroda, te efikasniji u borbi protiv terorizma, koji se ne može nadvladati samo prijetnjama i sankcijama nego i otklanjanjem njihovih motiva i uzroka te pedagoškim odgajanjem. Moralni aspekti moraju prožeti i oploditi one pravne. Pravni put mira neće biti dovršen bez pravednosti i ljubavi, koje na prvi pogled izgledaju kao protivne, a zapravo su dvije strane iste medalje. Pravda i pravednost mora biti povezana s ljubavlju. U istom duhu Papa ponovo poziva na praštanje i pomirenje, bez kojih nema pravoga mira.

2005.: Ne daj se pobijediti zlom, nego dobrim svladavaj zlo

Zlo se ne pobjeđuje zlim. Iz toga slijedi da je mir dobro koje se postiže dobrim. Zlo uvijek ima svoje ime i svoje lice. Zbog toga je čovjek moralno odgovoran za zlo koje čini. Također i dobro ima svoje lice u ljubavi. U borbi protiv zla čovjeku pomaže „*gramatika*“ općeg moralnog zakona, po kome se vrednuje i respektira život, ističe Papa u 12 točaka ove poruke. Za ovaj opći moralni zakon i opće dobro treba odgajati mlade na svjetskoj razini u solidarnom humanizmu, budući da opće dobro ima transcendentnu dimenziju i usmjeruje k Bogu kao svome cilju, a služi svim ljudima. Ljudi su povezani kako kroz zajedničko porijeklo tako i kroz zajedničku budućnost. U tom smislu svaki je čovjek kao svjetski građanin nositelj prava i dužnosti u povezanosti s općim dobrom. Mir u svijetu je opće dobro čovječanstva. Kao što svi imaju pravo na mir, tako isto i svi imaju dužnost skrbiti oko mira. Kao što svi imaju pravo na opće dobro, tako isto svi imaju dužnost boriti se protiv ugroza općeg dobra kao što je siromaštvo. Siromašni (posebno u Africi) trebaju postati subjekt koji će svoju sudbinu uzeti u svoje ruke. S Božjom pomoći čovjek je sposoban pobijediti zlo dobrim i pridonijeti trijumfu dobra. Gdje pobijedi dobro, vlada ljubav, a gdje vlada ljubav, tu je mir.

2.2. Poruke mira pape Benedikta XVI.

2006.: Mir je u istini

Papa Benedikt XVI. nastavlja započetu tradiciju poruka mira. On prvo odaje počast svojim prethodnicima, papi Pavlu VI. i svetom Ivanu Pavlu II., koji su u procesima i događajima za vrijeme njihovih pontifikata prepoznali Božje naume i usmjeravali na uspostavu mira u svijetu.

Temu mira i istine papa Benedikt obrađuje u 16 točaka. Polazi od tvrdnje da ljudi ne mogu ostvariti ono istinsko ljudsko, a mir je svakako jedna od tih dimenzija, ako se svi unutarnjom obnovom ne obrate k istini mira. Papa Benedikt dalje se pita: što je to *istina mira*? On razumije mir kao plod onoga reda koji je božanski utemeljitelj darovao ljudskoj zajednici.⁹ Iz toga slijedi da je mir nadnaravni Božji dar koji se ostvaruje u ljudskom srcu uz puno uvažavanje istine, pravde, ljubavi, slobode. Mir se ne stječe jednom zauvijek, nego se za njega valja stalno zauzimati, jer ga se nepoštivanjem drugoga stalno ugrožava. Istina mira obuhvaća sva ljudska prava, a nju ugrožava s jedne strane terorizam koji se hrani fundamentalizmom, a s druge strane nihilizam. Terorizam uzima pravo drugima nametati svoju istinu, a nihilizam niječe samu istinu, a time čovjeka i Boga. Ipak nije sve tako crno. Neki pozitivni rezultati su očiti, ali ipak nema mjesta nekom naivnom optimizmu. Još uvijek ima onih koji raspiruju mržnju i strah, a uzdaju se u svoja atomska naoružanja, te ulažu u pronalazak novih oružja, umjesto da ulažu u razvoj nerazvijenih.

2007.: Čovjek je srce mira

Poštivanje osobe potiče mir i cjeloviti humanizam. Papa Benedikt XVI. u 17 točaka stavlja čovjeka u središte mira. Čovjek nije nešto, nego netko, koji se spoznaje i u slobodi uspostavlja relaciju s drugima i sa svojim Stvoriteljem, a usmjeren je na svoje spasenje. On je datost i zadatost, dar i zadaća od svoga stvaranja do svoga otkupljenja.

U istim kategorijama je također mir kao dar i zadaća čovjeka. Njegov odnos prema drugom čovjeku prožet je dužnošću poštivanja tuđih prava, prije svih prava na život i vjersku slobodu. Život je ugrožen nasiljem i terorizmom, pobačajem i eutanazijom, istraživanjima s embrijima, a vjerska sloboda ugrožena je zabranama i progonima. Ljudska prava ugrožena su nejednakostima svih vrsta, posebno u pristupu hrani, vodi, energentima ili diskriminacijom žena. Stoga je potrebno iznova naglasiti gramatiku mira, tj. temeljnu jednakost svake ljudske osobe na temelju njezine ljudske naravi i dostojanstva.

U svjetlu Božjeg dara čovjek može postati graditelj mira. On je srce mira. On mora shvatiti da mir valja graditi kako s prirodom tako i s čovjekom. Uz produbljenje smisla za ekologiju prirode također je potrebno govoriti o humanoj ekologiji, koja uključuje socijalnu ekologiju, a sve je uključeno u ekologiju mira. Jedno s drugim usko je povezano, jer zloporaba prirodnih resursa, npr. energije ili

⁹ Usp. *Gaudium et spes*, 77, 78.

socijalnih procesa, npr. siromaštva, jednako su potencijalni izvor nemira i nasilja.

Treba učiniti sve da drvo mira raste. S tim u svezi treba mijenjati sliku o čovjeku i sliku o Bogu. Iz relativističke slike o čovjeku proizlazi jednostrana materijalistička interpretacija čovjekove naravi. U tom smislu imamo tendencije koje ljudska prava apsolutiziraju, a istodobno njihov temelj relativiziraju. Zato novi ratovi, terorizam, utrka u nuklearnom naoružanju i sl. nisu posljedice bez svojih uzroka.

2008.: Čovječanstvo – zajednica mira

Obitelj je čovjeku temeljnica života. U njoj se čovjek rađa i živi. Cijeli ljudski rod također je jedna obitelj, koja ima istog Stvoritelja i istu kuću, tj. zemlju.

U 15 točaka papa Benedikt XVI. gleda vrlo usku vezu između obitelji, zajednice i mira. Oslanjajući se na neke koncilske dokumente, Papa ističe da su brak i obitelj zajednica ili kolijevka života i ljubavi,¹⁰ prototip socijalnoga reda i temelj izobrazbe osobe. Zato je obitelj prva i nezamjenljiva odgajateljica mira, prirodno gnijezdo mira. Puno više od fizičke prisutnosti povezana je duhom zajedništva. Kao takva je uzor i prototip cijele ljudske obitelji koja ima ovu zemlju kao svoj zajednički dom o kome treba odgovorno skrbiti, razborito ga koristiti, posebno resurse i energiju. Zajedništvo obitelji temelji se na istim zajedničkim vrijednostima u međusobnoj solidarnosti i pravednosti te zajedničkom radu i brizi oko općeg dobra u pravednoj podjeli. Obitelj naroda treba se držati onog općeg temeljnog moralnog zakona izraženog savješću, koja je upisana u narav čovjeka bilo koje kulture i religije. Iako je obitelj zaštićena temeljnim pravima međunarodnih organizacija i vjerskih institucija, ipak se događaju velike povrede njihovih prava od same ženidbe, preko odgoja djece i sl.

2009.: Siromaštvo nadvladati – mir stvarati

Siromaštvo je postalo složeni kompleks globalizacije, sažima papa Benedikt XVI. u 15 točaka svoje poruke mira. Papa upozorava da valja razlikovati materijalno i duhovno siromaštvo, koja se međusobno prožimaju. Materijalno je često posljedica duhovnog siromaštva. On gleda npr. abortus kao znak duhovnog siromaštva i nepoštivanja života. Moralna posljedica duhovnog siromaštva je također širenje pandemijskih zaraza, jer siromašni nemaju sredstava ni za istraživanja, ni za lijekove, dok bogati sve više ulažu u

¹⁰ Između ostalih vidi: *Gaudium et spes*, 48, *Nostra aetate*, 1.

naoružanje i one tehnološke procese koji donose veći profit. U siromaštvu najviše trpe djeca.

Nadvladavanje globalnog siromaštva zahtijeva globalnu solidarnost. Uzroke siromaštva mora se gledati iz šireg konteksta, a isto tako njegovo nadvladavanje je zadaća svakog čovjeka i svih institucija. Prvi korak na tom putu je prevladavanje nejednakosti i nepravda na gospodarstvenom i pravnom planu, jer nadvladavanje siromaštva je stvaranje mira.

2010.: Ako želiš graditi mir, čuvaj prirodu

Da bi se postigao mir među ljudima i narodima, potrebno je uspostaviti mir s prirodom kao Božjim darom čovjeku, ističe papa Benedikt XVI. u 15 točaka. Ova njegova poruka je više od ekologije. Ona teološki poziva na obnovu saveza između čovjeka i prirode. Sva stvorenja participiraju u Božjoj biti i ljubavi. Čovjek je narušio harmoniju prirode, čovjeka i Boga. Postavio se kao vladar prirode i njezin profitni tiranin. Posljedica toga su problemi koji se očituju u promjeni klime, povećanju industrijskog otpada, pojačanom zagađenju zraka i rijeka, velikoj sječi šuma i sl. Sve te pojave imaju složene uzroke, među koje valja ubrojiti i one moralne i teološke. Svaka ekonomska odluka, primjerice, nosi svoje moralne posljedice. Stoga one ne bi smjele biti orijentirane samo na profit. Kod donošenja takvih odluka mora se misliti na sve, posebno siromašne, ali također i na buduće generacije. Prirodu se mora čuvati kao Božje djelo, ali je ne treba stavljati iznad čovjeka, nju se ne smije apsolutizirati, kao ni nerazborito i neodgovorno iskorištavati, kako bi koristila i budućim generacijama. Zalaganje za prirodu je doprinos miru.

2011.: Vjerska sloboda – put mira

Potresen događajima u Iraku papa Benedikt XVI. šalje svoju poruku mira u 15 točaka iz kuta vjerskih sloboda. Pravo na život uključuje pravo na duhovni život i vjersku slobodu, koja je također temeljno ljudsko pravo temeljem ljudskog dostojanstva osobe. Vjerska sloboda je polazište moralne slobode. Tamo gdje se poštuju vjerska prava, tamo se izgrađuje osoba za mir, a tamo gdje se ne poštuju vjerska prava, tamo se ne poštuje dostojanstvo osobe, što svakako ugrožava mir. Stoga vjerska prava zauzimaju specijalno mjesto i u političko-kulturnom smislu. Ona su u neku ruku zrcalo poštivanja drugih prava, te stoga imaju veliku ulogu u održanju općeg dobra u javnosti kao pokretačka snaga. Vjerske prava ne smiju se hraniti fundamentalizmom, niti dati instrumentalizirati u državne ili druge interese. U tom duhu treba voditi dijalog između vjerskih i civilnih institucija, koje trebaju nevjernicima također osigurati pravo ne vje-

rovati, ali i vjerskim manjinama pravo na vjerski život i nacionalni identitet. U svemu tome veliku ulogu igra međuvjerski dijalog, bez tendencija relativizma i sinkretizma, kao njihov zajednički doprinos mirnom suživotu. Zadaća vjerskih zajednica je udahnjivati moralne impulse u politički i egzistencijalni život. Vjerske slobode su pravo oružje i pravi put do pravednog mira.

2012.: Odgajati mlade za pravednost i mir

Ovu pedagošku temu Papa obrađuje u 6 točaka sa željom da se mladima prenesu pozitivne vrijednosti života usprkos problemima koji pobuđuju strah mladih za njihovu budućnost. To pitanje obrađuje u duhu psalmista, koji kaže: „Duša moja čeka, Gospodina, više no zoru straža noćna” (Ps 130,6).

Odgoj je najfascinantnija i najteža pustolovina života. Obuhvaća dvije slobode: odgojitelja i odgajanoga. Odgojitelj se uvjerenjem predaje, a odgajani se s povjerenjem otvara. Odgojitelji trebaju u prvom redu biti svjedoci. Roditelji su prvi odgojitelji, a obitelj je prva škola suživota u miru. U tome im pomažu odgojne ustanove i države. Odgajatelj zahtijeva pravo, ali i ima i dužnost.

Čovjek je biće koje teži za punom istinom. U spoznaji istine ide putem slobode uvažavajući druge, a ne relativizirajući ih. On je biće koje treba biti odgojeno za istinu, slobodu, pravednost i mir. Mir je djelo pravednosti i ljubavi. Mir nije gotov dar, nego potencijal i cilj, koji treba dogovorno oblikovati. Ove vrijednosti ugrožavaju neki racionalistički pristupi.

2013.: Blago mirotvorcima

Moto ovogodišnje papinske poruke mira u 7 točaka uzet je iz Isusovih blaženstava (Mt 5,9). Blaženstva u biblijskom smislu su dobre vijesti i obećanja da je Bog uz one koji se bore za pravednost, ljubav, mir i sl. Za kršćane Isus je mir i pomirenje. Onaj koji se u Isusovo ime zalaže za mir je mirotvorac, koji traži dobro drugoga i svih zajedno, a ne samo vlastito dobro. On se zalaže za život čovjeka u cijelosti. Mir ima konačnu eshatološku dimenziju, ali se isplati ovdje i sada zalagati za takve vrijednosti, koje svijet ne razumije. Mir nije neostvariv san ili utopija. On je realno moguće uz ljudske napore. Jedna od prepreka istinskom miru je *diktatura relativizma*, koju valja otkloniti. Mirotvorci se zalažu za život u cijelosti od začeca do prirodne smrti i u svim pogledima: osobnom, komunitarnom i transcendentnom. Zar je moguće razumjeti da se jednostrano štiti, npr. život životinja, a ne i život najslabijih, npr. još nerođene djece? Zakoni o braku, abortusu, eutanaziji i sl. se donose, a diraju u bitni čovjekov odnos prema životu i zajednici života. Za istinske miro-

tvorce ima posla na sve strane, kao npr. na gospodarstvenoj razini oko dostojnog rada za čovjeka i radnih prava, oko razvoja i stvaranja novih modela poslovanja, koji ne bi bili okrenuti samo profitu i toliko individualistički orijentirani, oko osiguranja hrane za sve, oko obitelji i socijalnog odgoja. Od mirotvorca Papa očekuje da ga krasi pedagogija mira, istinskog duhovnog života, prave moralne vrijednosti, koje konkretno svjedoči. On očekuje njegovu hrabrost i spremnost na žrtvu po ugledu na Isusa.

2.3. Poruke mira papa Franje

2014.: Bratstvo – temelj i put mira

Obitelj je izvor bratstva i glavni put prema miru u svijetu koji je prožet globalizacijom ravnodušja, individualizma, egoizma, materijalizma, ističe papa Franjo u svojoj prvoj poruci mira u 10 točaka. Globalizacija čini ljude susjedima, ali ne i braćom.¹¹ Sve se više osjeća sličnost načelu djelovanja: *do ut des*. Kršćanski cilj bio bi od drugoga napraviti bližnjega.

Papa Franjo polazi od biblijske pripovijesti o Kainu i Abelu (Post 4, 1-16) i zaključuje da je čovjek od početka pozvan na bratstvo, ali da može i negativno odgovoriti. Kainov grijeh je u odbijanju bratstva. Je li bratstvo uopće moguće? Papa odgovara da smo svi braća po stvaranju od jednog nebeskog Oca, da smo svi izmireni sinovi po jednom Sinu, Isusu Kristu.

Nadnaravno i naravno bratstvo put je prema miru koji se svjedoči u solidarnosti, pravednosti i ljubavi prema bližnjemu. Čovjek prožet ovim vrijednostima nema žudnju za profitom i žeđ za vlašću. Nedostatak osjećaja za bratstvo jedan je od uzroka materijalnog siromaštva u svijetu i znak siromaštva duhom ovoga svijeta. Razvijanje veće svijesti o bratstvu doprinos je miru u ovom kriznom vremenu. Krize mogu biti dobra prilika za odlučan zaokret prema pravednijem svijetu i većoj potrebi bratstva. U neprijatelju treba otkriti brata kojemu pristupam putem dijaloga, a ne oružja. Međunarodni sporazumi o razoružanju ne donose rezultate, jer im nedostaje obraćenje srca, koje u drugome vidi brata. Bratstvo je put mira koji otklanja ratove. Duh bratstva nadvladava egoizam koji zaklanja vid pravednosti, slobode i ljubavi. Egoizam pak proizvodi korupciju, kriminal, drogu i svaku nepravdu. Egoizam uništava i zlorabi prirodne resurse u vlastite svrhe, dok drugi gladuju.

¹¹ Usp. Benedikt XVI., *Caritas in veritate*, 19.

Zbog svega toga bratstvo treba iznova otkriti i ljubiti, iskusiti i naviještati prije svega svjedočenjem. Bez bratstva gospodarstvo i politika svode se na tehnicizam bez ideala, osobu se promatra kao objekt, transcendentno se zapostavlja. Kršćanima je zadatak obnoviti bratstvo u Isusu Kristu.

2015.: Više niste sluge, nego braća

Papa Franjo primjećuje da se povećavaju nepravde, da se na razne načine sve više krše ljudska prava i sve više gazi ljudsko dostojanstvo. U takvim okolnostima on upućuje svoju poruku mira u 6 točaka, o modernom ropstvu pod navedenim biblijskim naslovom povezanim s Onezimom (usp. Flm 16). Onezim je Pavlu po svome krštenju, tj. novom rođenju postao brat u Kristu. Kao što je bratstvo u obitelji temelj zajedništva, koje ne ugrožava različite identitete i osobnosti, tako bi i u ljudskom rodu bratstvo trebalo biti temelj svih međusobnih odnosa. Na žalost, između prirodnog rođenja i milosnog preporođenja stoji ljudski grijeh odbijanja bratstva, a prihvaćanja ropstva, koje se pokazuje u raznim oblicima.

Rob je smatran materijalnom robom koja se može kupiti i prodati. Bio je kao i drugo vlasništvo nekog drugog. Ropstvo je službeno ukinuto, ali danas živi pod raznim vidicima gaženja ljudske slobode i prava, kao npr. prisila djece na teške poslove, oduzimanje prava migrantima, prisilna prostitucija i seksualno ropstvo, prodaja tjelesnih organa, prisila na prosjačenje, ovisnost o drogama, sklonost terorizmu koji uzrokuje raznovrsne žrtve i sl.

Uzrok novoga ropstva je čovjek koji ne uviđa važnost bratstva među ljudima. Ako čovjek to u sebi pogazi, ako mu je na prvome mjestu božanstvo novca umjesto ljudskog dostojanstva, onda drugoga tretira kao objekt, kao robu, kao roba. I siromaštvo može biti posebni oblik modernog ropstva, koje se produbljuje korupcijom. Među uzroke modernog ropstva valja ubrojiti ratove, nasilja, kriminal, terorizam i sl.

Kao što kriminalne organizacije razvijaju globalnu mrežu tako se i njihovo prevladavanje ne može ostvariti bez sudjelovanja svih ljudi, svih institucija i organizacija. Svatko na svome području treba pridonijeti otklanjanju modernog ropstva. U tom duhu je potrebno globalizirati bratstvo, a ne nepravednost i ravnodušje.

2016.: Prevladaj ravnodušje i ostvari mir

U novoj poruci mira u 8 točaka papa Franjo ističe da Bog nije ravnodušan prema čovjeku, da ga on ne napušta, nego traži. Ravnodušje je bolest modernog vremena i ugroza ljudskog roda.

Ratovi, sukobi, terorizam i sve druge forme nasilja, toliko su se uvećale da ih papa Franjo označava kao „*treći svjetski rat u razmacima*”. Ipak to nije razlog za rezignaciju i ravnodušje. Na drugoj strani ima znakova koji bude nadu, kao što je susret na vrhu u Addis Abebi o prikupljanju sredstava za razvoj siromašnih ili agenda Ujedinjenih naroda 2030.

Ravnodušje se pojavljuje u raznim oblicima današnjice pa se može govoriti o globalizaciji ravnodušja. Ono se osjeća u odnosu prema Bogu i bližnjemu. Svoj uzrok ima u krivom humanizmu i pretjeranom materijalizmu, koji vode u relativizam i nihilizam. Današnji čovjek razvio je takvo mišljenje o samom sebi da zauzima mjesto Boga i da je uvjeren da može bez njega. Bog mu ne treba. Kad je Njega odstranio, onda je bližnjega prekrizio ili je spreman na sotonizaciju drugoga. Najblaže rečeno, posljedica takvog pogleda je ravnodušje prema čovjeku u nevolji. Nevolju se gleda i registrira, ali se za nju ništa ne poduzima. Neki je iz ravnodušja uopće ne gledaju, da ih ne smeta u njihovu uživanju. Čovjek je izgubio osjećaj za drugoga. Čovjek je zaboravio bližnjega. Dakle, ravnodušje prema transcendentnim vrijednostima ima svoje teške posljedice na naravnom području. Ravnodušje prema bližnjemu je kćerka ravnodušja prema Bogu. Ovakvo ravnodušje začinje buduća nasilja. Ako se ravnodušno ponašamo prema izrabljivačima, kad-tad će izrabljivani priteći nasilju da sami spriječe izrabljivanje. Tako je ravnodušje opasnost za mir.

Pripovijest o Kainu i Abelu prvi je biblijski dokaz ravnodušja među braćom (Post 4, 9-10). Kad je čovjek u pitanju, Bog nije ravnodušan na prolijevanje Ablove krvi. Kad je izraelski narod doživljavao nevolje u egipatskom ropstvu, Bog gleda, sluša, spoznaje, a onda aktivno djeluje, silazi, oslobađa i pruža ruku izbavljenja (Izl 3, 7-8). Isto svjedoči Isus koji pati s nevoljnima i plače sa žalosnima. U slici milosrdnog Samarijanca pokazuje nadvladavanje ravnodušja i konkretnu pomoć nepoznatome u nevolji (Lk 10, 29-37). Milosrđe je Božje srce. Stoga i svaki vjernik putem obraćenja mora od ravnodušja prijeći k milosrđu i tako pobijediti ravnodušje i podupirati kulturu solidarnosti i za nju odgajati, pri čemu danas valja posebno paziti na komunikacije koje su s odgojem usko povezane. Komunikacije informiraju, ali i formiraju osobu.

Nije dobro širiti pesimizam iako se stvarnost mora gledati otvorenim očima. Pored toliko primjera ravnodušja imamo bezbroj pozitivnih primjera milosrđa, posebno u područjima katastrofa, izbjeglica i sl., u koje su uključeni kako pojedinci tako i mnogobrojne organizacije. Pri tome Papa između ostalih misli na novinare i

fotografe, koji neumorno senzibiliziraju svjetsku javnost za nevolju bližnjega. Među takve treba ubrojiti i mnoge svećenike i misionare koji ostaju uz nevoljnike. Pozitivan primjer pružaju mladi u svojim projektima solidarnosti.

U godini milosrđa Papa pozive sve na veće korake milosrđa prema zatvorenicima, migrantima, bolesnima, prema obespravljenim ženama i sl. Posebno poziva moćnike ovoga svijeta da ne pridonose konfliktima i sukobima, da siromašnima oprostite dugove, da se zalažu za politiku suradnje oko mira.

2017.: Nenasilje – politički stil za mir

Uz 50. obljetnicu Svjetskog dana mira papa Franjo poziva u 7 točaka da nenasilje postane životni stil. Teško je prosuditi je li u današnjem svijetu manje ili više nasilja negoli prije ili su veća mobilnost i brže komunikacije učinile nasilje više javno prisutnim. Svakako ga ima u raznim formama s opasnim prijetnjama.

Iz ljudskog srca dolazi kako nasilje tako i mir. U Isusovo vrijeme također je bilo nasilja, a on se odlučio za put nenasilja, što je ujedno i put svakog kršćanina. Kristovo je evanđelje *magna charta nenasilja*. Ono proglašava blaženima one koji ne primjenjuju silu (Mt 5, 3-9). Nenasilje je jače od nasilja. U prvi mah ono izgleda kao kapitulacija, a zapravo je pobjeda. To je najbolje svjedočila Majka Terezija koja je godine 1979. dobila Nobelovu nagradu za mir služeći najbjeđenijima i koja je godine 2015. uzdignuta na oltar svetosti. Uz Majku Tereziju papa Franjo ističe pozitivne nenasilničke primjere Mahatme Gandhija u procesu oslobođenja Indije i pape Ivana Pavla II. u procesu nenasilnog slamanja komunizma. Jednako se tako današnji svijet treba nenasilno, a odlučno zalagati za mir u svijetu.

Nenasilna politika začinja se u obitelji. Tu se polažu temelji kasnijeg nenasilnog djelovanja. Nenasilna politika mora biti aktivna. Umjesto nasilja ona postavlja moralne i druge zakone kao norme ponašanja koje vode k miru. Takav put predlažu sve vjerske zajednice. Osim aktivne politike nenasilja za mir je potrebna stalna molitva.

2018.: Migranti i izbjeglice – muškarci i žene u potrazi za mirom¹²

Papa Franjo u šest točaka govori o gorućem problemu migranata i izbjeglica, koji se mora gledati kao bitan proizvod organiziranog nasilja i brutalnih ratova, genocida i etničkog čišćenja, povećane nepravde i siromaštva. On procjenjuje da ima oko 250 milijuna migranata od kojih su oko 22,5 milijuna izbjeglice. Vođe-

¹² Ova poruka se na službenim vatikanskim *web*-stranicama prvi put pojavljuje i na hrvatskom jeziku.

ni dubokom težnjom za boljim životom, mirom i slobodom, oni žele pobjeći pred velikom bijedom i neimaštinom. Krenuli su na put neizvjesnosti i svakojake životne opasnosti, izlažući se nepravdama, diskriminacijama, poniženjima i fizičkom maltretiranju, često stavljajući vlastiti život na kocku. Polazeći od temeljnih ljudskih prava, papa Franjo sugerira čelnicima bogatih država kako migrante treba primiti, zaštititi, promicati i integrirati, a pri tome ne ugrožavati vlastitu nacionalnu sigurnost, ali i ne raspirivati mržnju prema migrantima. On gleda migrante kao priliku za izgrađivanje mira u budućnosti u viziji otvorenoga grada u kojem vladaju mir i pravda. Oni sa sobom donose svoje talente i energiju, sposobnosti i kreativnosti, svoju kulturu. Oni su pravo obogaćenje za one koji ih primaju otvorena srca. Papa Franjo ih gleda kao sjeme mira koje već klija. Stoga treba ubuduće stvarati mrežu zakona koji će migrante ljudski vrjednovati i primati dostojno čovjeka, štititi ih i sprječavati svako njihovo izrabljivanje. Njihovo plansko promicanje uključuje cjelokupno ljudsko dostojanstvo, posebice obrazovanje i odgoj za dijalog. Njihova integracija obuhvaća omogućavanje potpunog sudjelovanja u društvenim procesima. Ako se bude radilo u tom duhu, papa Franjo se nada da će u 2018. godini biti postignuta dva značajna opća okvirna sporazuma (*Global Compact*) na razini Ujedinjenih naroda, prvi o migrantima, a drugi o izbjeglicama. Tako papa Franjo zaključno očekuje da će se ostvariti san svetog Ivana Pavla II. o svijetu u kojem vlada mir, ako se prepoznaju vrijednosti migranata i izbjeglica.

3. UGROZE MIRA U SVIJETU, UZROCI I PRIJEDLOZI RJEŠAVANJA

Sažeto sam predstavio glavne misli poruka mira trojice zadnjih papa napisanih u zadnjih 23 godine, sročeni u 275 kraćih ili duljih točaka na oko 190 kartica teksta. Glavne teme i naslovi ovih poruka¹³ ponekad se preklapaju, ali uvijek ističu nove vidike i pristupe. Naslovi su uvijek formulirani izazovno i poticajno. Sve poruke su

¹³ Ovdje na jednome mjestu donosim naslove svih obrađenih poruka u vlastitom prijevodu. Poruke Ivana Pavla II. mogu se naći: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de.html> (28.3.2017): 1996.: Pripravimo djeci mirnu budućnost; 1997.: Nudi oprostjenje – primaj mir; 1998.: Iz pravednosti jednoga izrasta mir za sve; 1999.: U poštivanju ljudskih prava leži tajna istinskog mira; 2000.: A na zemlji mir ljudima miljenicima Božjim; 2001.: Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira; 2002.: Nema mira bez pravednosti, a pravednosti bez praštanja; 2003.: *Pacem in terris* – trajna zadaća; 2004.: Odgajati za mir – uvijek aktualna zadaća; 2005.: Ne daj se pobijediti zlom, nego dobrim svladavaj zlo.

refleksija na bliže i dalje svjetske događaje i procese, s jasnim ciljem poticanja izgradnje mira putem dijaloga.

Opravdano mislim da sam dosadašnjim dijelom članka dopremio kamenčiće za slaganje tematskog mozaika prema naznačenom planu. Prije slaganja i istraživanja na kojoj teološko-antropološkoj osnovi pape govore o teološkoj gramatici mira i kulturi dijaloga polazeći od temeljnih ljudskih prava, potrebno je dijagnosticirati ugroženo stanje mira u svijetu, otkrivati ozbiljne uzroke nemira i tražiti male prijedloge rješavanja na temelju papinskih poruka mira.

3.1. Današnja dijagnoza ugroze mira u svijetu i njihovi uzroci

Poruke mira zadnjih triju papa nedvojbeno svjedoče da su uvijek polazili od određene dijagnoze stanja mira u svijetu. Pri tome su registrirali mnogobrojne opasnosti i ugroze mira, ali se nisu zadržavali samo na vanjskoj dijagnozi, nego su uvijek analitički preko posljedica pokušali ukazivati na prave uzroke takvih procesa, koji rezultiraju nemirom. Često su u takvom dijagnostičkom procesu nastojali povezati vanjske posljedice s unutaršnjim duhovnim dimenzijama. Općenito ističu da je globalizacijsko orgijanje relativizma na svjetskoj sceni pridonijelo relativiziranju svakoga vrijednosnoga sustava kao i samog čovjeka, kojega sve više obuzima ravnodušje i mržnja, a kojemu se sve više oduzimaju temeljna ljudska prava i dostojanstvo. Papa Benedikt XVI. ističe da diktatura relativizma ništa ne priznaje kao konačno, a kao posljednje mjerilo ostavlja samo vlastito ja i svoje želje.¹⁴ Nije čudo da se u svijetu sve više osjeća strah, da se širi mržnja koja je strano tijelo ljudskoj duši.¹⁵ Sveti Ivan Pavo II. konstatira da pandemijska i globalizacijska pojava nasilja u raznim formama gazi temeljna ljudska prava pojedinaca i

Obrađene poruke pape Benedikta XVI. koje se mogu naći na *websiteside*: <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de.html> (28. 3. 2017.): 2006.: Mir je u istini; 2007.: Čovjek je srce mira; 2008.: Čovječanstvo – zajednica mira; 2009.: Siromaštvo nadvladati – mir stvarati; 2010.: Ako želiš graditi mir, čuvaj prirodu; 2011.: Vjerska sloboda – put mira; 2012.: Odgajati mlade za pravdu i mir; 2013.: Blago mirotvorcima.

Obrađene poruke pape Franje koje se mogu naći na *websiteside*: <http://w2.vatican.va/content/francesco/de.html> (28. 3. 2017.): 2014.: Bratstvo – temelj i put mira; 2015.: Više niste sluga, nego braća; 2016.: Prevladaj ravnodušje i ostvari mir; 2017.: Nenasilje – politički stil za mir; 2018.: Migranti i izbjeglice – muškarci i žene u potrazi za mirom.

¹⁴ Vidi <http://verbum.hr/knjige/diktatura-relativizma-145/>

¹⁵ Usp. Josip Stadler, Od pomanjkanja vjere dolazi mržnja na bližnjega, *Vrhbosna* 1 (2000.) 85-89.

skupina, da vodi k izrabljivanju i siromaštvu, da uspostavljaju zakone jačega, da uzrokuje oružane konflikte i velike migracije, da podupire kriminalne i nelegalne radnje s prodajom droga i naoružanja, da podupire terorizam svake vrste, da širi korupciju¹⁶ i sl. On zaključuje da krivi procesi u društvu ugrožavaju prirodne resurse, da zagađuju prirodni okoliš, da razbijaju bračne veze, ugrožavaju etničke skupine pa i cijele narode, da uzrokuju tolike nepravde i nejednakosti. U globalizaciji tržišta i informacija pape gledaju neke od uzroka globalizacije terorizma i korupcije, kriminala i nasilja, a istodobno manjak globalizacije mira i solidarnosti.¹⁷

Pape su potpuno svjesni da s jedne strane nemaju svjetske moći u svojim rukama da silom uspostave mir za koji se zalažu u svojim porukama, a s druge strane su također svjesni da imaju moralnu zadaću i odgovornost ukazivati na procese u krivom smjeru i moliti odgovorne da ih zaustave i promijene. Oni su također svjesni da njihova riječ u svijetu ipak puno znači. U tom smislu njihov je cilj jasan, da svojim porukama senzibiliziraju svjetsku javnost na procese u krivom smjeru ljudskog društva, koji ugrožavaju mir čovjeka i čovječanstva. U tom okviru njihove poruke nisu samo beskorisne dijagnoze ili samo iskreni apeli za očuvanje mira u svijetu, nego su i poticajni prijedlozi njihova rješavanja, otkrivajući njihove moguće uzroke i pozivajući na preventivno djelovanje.

3.2. Temeljno načelo - epidemiju nasilja rješavati nenasilno

Za pape je nenasilje temeljno načelo rješavanja svih konflikata prouzročenih nasiljem. Za taj se put posebno zalagao sveti Ivan Pavao II. u svojoj zadnjoj poruci mira za 2005. godinu. Uzor mu je sam Isus, koji na nasilje nikada nije odgovarao silom, jer svi koji se mača laćaju od mača ginu (Mt 26,52). Zbog toga se Papa protivio kako nihilistima koji u korijenu nijeću postojanje istine tako i fundamentalistima koji je žele silom nametnuti drugima. Za njega je svako nasilje teroristički čin koji ne rješava ni jedan problem, a donosi veliko zlo. Nasilje je ona laž protiv čovječanstva koja razara ljudsko dostojanstvo i slobodu čovjeka. Epidemija nasilja posebno lako zahvaća mlade. Tko se njime služi, vrijeđa kako čovjeka tako i Boga, jer je čovjek Božje stvorenje, zaključuje i obrazlaže sveti Ivan Pavao II.¹⁸

¹⁶ Usp. Ivan Pavao II., 1998., 5.

¹⁷ Usp. Isto, 3.

¹⁸ Usp. Ivan Pavao II., 2005., 4. i 10. O nasilju među mladima vidi poruku 1998., 6.

Na istim teološkim temeljima papa Franjo poziva da aktivno nenasilje bude stil našega života i politički stil borbe za mir. Umjesto nasilja neka ljubav i poštovanje prožimaju ljudske odnose na svim razinama, od lokalnih do svjetskih. On poziva i žrtve nasilja da ne primjenjuju nasilje, da se odreknu osvete i postanu istinski graditelji mira. Nasilje uzrokuje velike nepravde, patnje i nevolje mnogih nevinih ljudi. Nenasilje nije kapitulacija i pasivnost, nego snaga i put do pobjede, kako svjedoči primjerice Mahatma Gandhi.¹⁹

Mnogi konflikti imaju svoju povijest koja pridonosi da uzroci blijede, a da rane ne zacjeljuju. Pape ipak poručuju, koliko god povijest ima svoje značenje, da se ne smije postati zarobljenik prošlosti. U tom smislu preporučuje sveti Ivan Pavao II. *pročišćenje povijesnoga pamćenja*, s nakanom da se otklone nakupljene natruhe kao uzroci nemira i osveta, a ne da se povijest zaboravi.²⁰ U istom duhu papa Benedikt XVI. poziva da se čovjek i narodi otvore istini. „Mir je u istini”, poručio je on diplomatima 9. siječnja 2006. Papa je nastavio tvrdnjom da se do istine može doći samo u slobodi, da je zauzimanje za istinu duša pravednosti i da takvo zauzimanje za istinu otvara put praštanju i pomirenju i preko njih vodi do mira.²¹ U procesu mira dokazanu istinu treba predstavljati u ljubavi kako bi bila prihvaćena. Istina zahtijeva nijansirano diferenciranje. Pri traženju istine treba deminirati vlastito srce od mržnje i nacionalnog egoizma.

3.3. Poštivanje ljudskih prava – polazište borbe protiv terorizma i ratova

Posebno podmukao, često krvav oblik nasilja je terorizam. Fenomen terorizma u svijetu poprima međunarodne oznake ozbiljne prijetnje globalnom miru u svijetu. On rađa mržnju i izolaciju, nepovjerenje i netoleranciju. Oslanja se na nepoštivanje ljudske osobe i ljudskog dostojanstva i pretvara se u spiralu mnogih ljudskih tragedija. Često je hranjen fundamentalizmom i radikalizmom, a nošen je fanatizmom. Da bi ga se iskorijenilo, moraju se prvo otkloniti njegovi uzroci, koji su najčešće povezani s nepravdama, a s druge strane mora se mlade odgajati za mir i suživot. Nitko nema pravo na terorizam, pa ni žrtve terorizma, kao ni religije.²²

¹⁹ Usp. Franjo, 2017., 1. i 4.

²⁰ Usp. Ivan Pavao II., 1997., 3.

²¹ Usp. Benedikt XVI., 2006., 3. Vidi također *Glas Koncila* (GK) 3 (2006.) 5.

²² Usp. Ivan Pavao II., 2004., 8. i 2005., 9.

Ratovi su posebno pogubna vrsta nasilja. Svaki rat je u sebi nečovječan i zapravo je poraz humanizma i zločin protiv čovječanstva.²³ Među žrtvama ratova treba posebno istaknuti nebrojenu djecu i žene koje se seksualno iskorištava. U sebi rat uključuje mnogovrsne uzroke i sebične interese te strašne posljedice, kao npr. razrušene i nerazvijene zemlje, raširenu glad, etnička čišćenja, minirana polja, zarobljene ljude, protjerane i izbjegle. Neriješena pitanja često su uzrok ratnih nemira. Neriješena pitanja socijalne nejednakosti i društvenih nepravdi te gaženja temeljnih ljudskih prava preko anarhije i nasilja lako se pretvaraju u ratne sukobe. Ni jedan rat ne izgrađuje, nego ruši sve moralne norme, ostavlja podjele, sije mržnju, potiče osvetu, razvija kulturu smrti i ubijanja. U takvom mentalnom ozračju mnoga se djeca rađaju i odrastaju te tako odgajaju za buduće nositelje i širitelje nasilja.

Klice rata treba tražiti u logici nasilja koje se hrani željom da zavlada drugima radi izrabljivanja. Nadalje treba ih tražiti u ekstremnim nacionalizmima i netoleranciji koja želi dominirati drugima. Posebno su klice rata očite u borbi za resursima, u ideologiji diktatura i sl. Ratovi uzrokuju nove ratove.²⁴ Pape primjećuju da se u ratove i naoružanje ulažu golemo sredstva, koja bi se logikom mira mogla utrošiti u društveni razvoj. Ratovi produciraju i šire materijalno i duhovno siromaštvo koje je potencijalni izvor budućih nemira. Siromaštvo i nasilje usko su povezani.²⁵ Papa Franjo zaključuje da je samo mir svet, a ne rat.²⁶

Kako nadvladati rat? Ako je rat već izbio, onda valja upotrijebiti sva pravna sredstva da se zaustavi prolijevanje krvi, posebno nedužnih civila, žena i djece. Napore oko zaustavljanja rata treba voditi kako na lokalnoj i regionalnoj tako i na svjetskoj razini. Ako su iscrpljena sva pravna sredstva i ako je ugrožena egzistencija jedne skupine ili naroda, onda se na međunarodnoj razini može pokrenuti oružana akcija u okviru međunarodnog prava kojoj je cilj spriječiti daljnje eskalacije. Unutar međunarodnog prava moralno je opravdan legitimni obrambeni rat.²⁷

Pape na nekoliko mjesta preporučuju preventivno djelovanje prije procesa nastajanja ratnih sukoba. Ovdje se oslanjaju s jed-

²³ Usp. Ivan Pavao II., 1999., 11; 2000., 7. Vidi također *KKC*, 2307-2317; *Gaudium et spes*, 79.

²⁴ Usp. Ivan Pavao II., 2000., 3.

²⁵ Usp. Ivan Pavao II., 1996., 5. O siromaštvu vidi također *Isti*, poruka za 1993., kao i Benedikt XVI., poruka za 2009. godinu.

²⁶ Usp. Franjo, Nagovor 20. rujna 2016. u Asizu kod molitve za mir u svijetu.

²⁷ Usp. Ivan Pavao II., 2004., 6.

ne strane na Božju zapovijed: *ne ubij* (Mt 5,21), a s druge strane na poštivanje svih temeljnih ljudskih prava koja su opća i nedjeljiva, koja obuhvaćaju cijelog čovjeka u svim razdobljima i stanjima njegova života. Jednom riječju pape se zalažu za kulturu ljudskih prava.²⁸ Od enciklike *Pacem in terris* iz godine 1963. pape se stalno pozivaju na *Opću deklaraciju Ujedinjenih naroda* iz 1948. godine, kao moralnu okosnicu i dostignuće pravne kulture i moralnog dostojanstva. Poštivanje ljudskih prava gleda se kao put mira. Unutar svih prava i sloboda posebno se dotiču i obrađuju prava djece²⁹ i vjerske slobode.³⁰

Na antropološkoj razini različitost među ljudima često se zloupotrebljava. Na prvi pogled se čini nespojivim jednako dostojanstvo ljudske osobe koja je izvor temeljnih ljudskih prava, a na drugoj strani svaka osoba posjeduje različitost darova i sposobnosti, koje se često među ljudima sukobljavaju. Različitost jezika i kultura, nacija i vjeroispovijesti, mnogovrsna različitost osoba, od unutarnjih uvjerenja do vanjskog izgleda, nije prirodna pogreška, nego volja Boga Stvoritelja. Stoga različitost nije ugroza mira, nego obogaćenje kultura, ako se otkrije njezina usmjerenost na transcendenciju. Za takvo shvaćanje različitosti treba ljude odgajati, posebno mlade. Tako shvaćena različitost različite bi ljude trebala poticati i obvezivati na poštovanje i uzajamnost, a ne na nasilje i mržnju.

Papinske poruke nedvojbeno svjedoče da pape različito od svjetskih vođa gledaju opće ugroze mira u svijetu, a posebno korijene njihove dijagnoze. Pri tome se ne vode nikakvim državnim ili nacionalnim ili političkim interesom. Njihov je jedini interes dobro čovjeka i čovječanstva na slavu Boga Stvoritelja. Zato oni na ugroze mira gledaju drugim očima, a njihove opasnosti mjere drugim mjerilima. Kao moralne vertikale oni se bore protiv nasilja nenasiljem, protiv destruktivnosti ratova i terorizma ističu konstruktivnost ljubavi, praštanja i poštivanje neotuđivih ljudskih prava. Za kakav mir se oni zalažu?

²⁸ Usp. Ivan Pavao II., 1999., 12. Više o ljudskim pravima može se naći u svim porukama, kao npr. usp. Isti, poruka 1998., 2, i cijela poruka iz 1999. i 2003., koja je posvećena 40. obljetnici enciklike Ivana XXIII. *Pacem in terris*. Također Pavao VI. posvetio je svoju poruku za 1969. godinu pod naslovom: *Ljudska prava, put prema miru*.

²⁹ Usp. Ivan Pavao II., poruka za 1996. godinu.

³⁰ Usp. Benedikt XVI., poruka za 2011. godinu. Vidi također Ivan Pavao II., poruka za 1999. godinu.

4. TEOLOŠKA GRAMATIKA MIRA I KULTURA DIJALOGA U PAPINSKIM PORUKAMA

Za pape mir je složen i nijansiran proces koji prelazi granice teoretskog pojma. On ima više svojih vidika, od kojih su široj javnosti najzanimljiviji onaj politički i društveni. Pape pak shvaćaju mir puno dublje i puno šire. Svu dubinu i širinu mira možda ponajbolje izražava hebrejski pojam *shalom*, koji ponajprije ukazuje na čovjekovo zajedništvo i mir s Bogom na svim razinama, u prvom redu čovjeka s Bogom, čovjeka s čovjekom, čovjeka s narodima, čovjeka s prirodom. Takav mir je Božji dar čovjeku i postaje njegov bitni egzistencijalni uvjet života. Na temelju papinskih poruka očito je da pape ističu dva temeljna vida mira: teološki i antropološki, ne isključujući druge nijanse. Za pape mir nije samo zemaljska kategorija.

4.1. Trascendentna dimenzija mira i pomirenja

Biblijski mir nije isto što i ugovor ili samo neupotreba oružja. On je mnogo više od toga. Radi se o nekom blagostanju, životu u skladu s prirodom, sa svijetom, sa samim sobom i svojim Bogom. *Biblijski mir* znači blagoslov, počinak, slavu, bogatstvo, spas, život, duhovno dobro, dar Božji.³¹ Takav mir *Jahve obećava mir narodu svome... Pravda će stupati pred njim, a mir tragom stopa njegovih* (Ps 85,9-14). Mir u svojoj punini ima eshatološko značenje dobra koje u punini ima tek doći, ali se isplati ovdje i sada zalagati za takve vrijednosti. Mir nije neostvarivi san ili utopija čovjeka. On je ovdje i sada realno moguć uz ljudske napore, ali je Božji dar.

Iz teološkog vida otajstvo Boga i stvarnost mira usko su povezani. Kad čovjek govori o Bogu, konkretnije govori o mudrosti, kreposti, pravdi, miru, ističe Ambrozije.³² Mir je Božje djelo, Božji dar, ovisno o čovjeku i njegovoj suradnji.³³ Papa Franjo formulira da mir pretpostavlja humanizam koji je otvoren za transcendenciju.³⁴ Radi se o otajstvu koje u sebi spaja božansko i ljudsko, nebesko i zemaljsko. Iz ljudske perspektive riječ je o plodu ili općem dobru naravnoga reda. Gledano iz nadnaravne perspektive, božanski Utemeljitelj

³¹ Usp. Xavier Leon-Dufour, *Mir*, u: Xavier Léon-Dufour i dr. (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1980., 555-561.

³² Usp. Ambrozije, *O psalmima*, u: *Božanski časoslov rimskog obreda, III*, KS, Zagreb 1997., 149.

³³ Tako se izrazio Ivan Pavo II. u poruci mira za 1996., 10.

³⁴ Usp. Benedikt XVI., *Blago mirotvorcima*, 2013., 2.

utiskuje mir kao svoj dar u ljudsko društvo.³⁵ Nema mira tamo gdje čovjek izgubi Boga iz svog vidokruga. Mir s Bogom je pretpostavka mira s ljudima.

Kristološki gledano, zemaljski mir je odraz, otisak i plod nebeskog mira po Kristovu misteriju, a Krist je „Knez mironosni”, Knez onog mesijanskog mira (Iz 9,5). Uz njegovo rođenje anđeli navješćuju mir ljudima (Lk 2, 14). U njegovu utjelovljenju sam Bog dolazi čovjeku u susret. Isus je krvlju svoga križa pomirio ljude s Bogom. Bog u Kristu izmiruje. Mir je plod Isusove žrtve. „On je mir naš”, zaključuje Pavao (Ef 2, 14). Cjelokupnu Isusovu radosnu vijest Pavao naziva *evanđeljem mira* (Ef 6, 15). U tom smislu pozdravlja zajednice kojima piše svoje poslanice riječima: *Milost vam i mir od Boga Oca Gospodina našega Isusa Krista* (Gal 1,3). Za Ivana pak Kristov eshatološki mir u punini nema ništa zajedničko s mirom ovoga svijeta. Za njega je mir tamo gdje je Isus. Kad on odlazi, ostavlja svoj mir (Iv 14,27), kada dolazi, daje svoj mir (Iv 20,19).

Pneumatološki gledano za Pavla je mir jednako plod Duha kao i ljubav, radost, velikodušnost, dobrota, vjernost (Gal 5,22), a s druge strane mir čuva jedinstvo Duha (Ef 4,3).

Ako se mir gleda kao djelo pravde (Iz 32,7), onda valja istodobno naglasiti da je i djelo ljubavi koja ide dalje od onoga što pravda može postići.

U svojoj teološkoj gramatici mir je spojnica nadnaravne i naravne dimenzije. Teološka perspektiva mira uključuje antropološku, a ova antropološka pretpostavlja onu teološku. U tako shvaćenom miru mirotvorac je samo onaj koji se u Božje ime zalaže za mir među ljudima, koji traži dobro drugoga i svih zajedno, a ne samo vlastito (Mt 5,9). On se zalaže za život čovjeka u cijelosti od začeca do prirodne smrti i u svim pogledima: osobnom, komunitarom i transcendentnom. Isusova blaženstva pak nemaju samo eshatološki karakter. On traži od svojih učenika da u ovom životu budu solidarni s drugima, da žive u istini, pravедnosti, ljubavi i miru.

Ona transcendentna dimenzija mira temelj je i polazište antropološke. Isus neumorno podsjeća da imamo jednog nebeskog Oca, a da smo mi braća i sestre. On nalaže učenicima da se zauzimaju za gladne, bolesne, obespravljene, odbačene. Izravno zapovijeda zalaganje za istinu, pravdu, ljubav, mir. On je naviještao, prakticirao i zahtijevao mir i pomirenje (Mt 6,12). Izričito poziva na bratstvo među ljudima i želi da čovjek čovjeku bude prijatelj, a ne sluga (Iv 15,15). On poziva čovjeka da čovjeku bude bližnji (Lk 10, 29-37).

³⁵ Usp. *Gaudium et spes*, 78.

Kako kršćanstvo tako i druge religije i vjerske zajednice propovijedaju mir i odgajaju za mir. Ni jedna vjera ne potiče ubijanje ljudi u ime Boga. To nikome ne dopušta gramatika općega moralnog zakona.³⁶ Istina, pravednost, ljubav i sloboda četiri su potrebe svake ljudske duše i istodobno četiri stožera pravednoga mira u svijetu, istaknuo je Ivan XXIII.³⁷ Toliko isticana i neotuđiva ljudska prava i ljudsko dostojanstvo svake osobe, kao i promicanje mira u svijetu, mira među narodima, mira među religijama i kulturama, promicanje pravde u svim smjerovima života itd. nisu samo civilizacijske, kulturne ili političke vrijednosti, nego u prvom redu religijske i teološke, koje se tiču bitnog poslanja svake vjerske zajednice. Stoga predstavnici velikih religija moraju pridonositi konstruktivnome dijalogu civilizacija, a ne sukobu civilizacija. U tom duhu pape gledaju i cijene doprinos međureligijskog dijaloga miru u svijetu.³⁸

Čini se da su teološki aspekti mira svjetskoj javnosti previše daleki, a da su istodobno papama interesi svjetskih čelnika previše plitki. U tom smislu osjeća se naglašena želja kod svetog Ivana Pavla II. približiti ih svjetskoj javnosti. Transcendentne aspekte mira Papa svjesno povezuje s pomirenjem i praštanjem. Pomirenje i praštanje imaju širi aspekt od samo sakramentalnog vida. Katolička teologija vidi srž sakramentalnog pomirenja u pomirenju čovjeka s Crkvom i s Bogom, po kojem dobiva oprostjenje grijeha. Pomirenje s Crkvom predstavlja pomirenje sa zajednicom. Iako je grijeh čovjekov individualan čin, on uvijek ima u sebi i komunitarni vid. Grijeh pojedinca kalja cijelu zajednicu. Tako i osobno pomirenje i međusobno praštanje imaju šire civilizacijsko i kulturno značenje. To pak svijet teško prima.

Sveti Ivan Pavao II. u poruci mira za 1997. godinu izravno povezuje praštanje i pomirenje s mirom. Njegovo polazište je Isus koji je naše pomirenje (Ef 2,14; 2 Kor 5,18). Spremnost na praštanje on gleda kao prvi korak na putu mira. Stoga predlaže da se cilj mira ostvaruje putem pomirenja. Papa je svjestan da je praštanje logika ljubavi koje je sve manje u svijetu. Drugi je svijetu sve dalji, a bližnji sve nepoznatiji. Kršćanstvo nastoji od svakog drugog učiniti bližnjega. Ljubav prema bližnjemu svijet ne može spojiti s politikom, pa mu ovakav prijedlog Pape može izgledati kao ludost. Papa je odlučan u tvrdnji da bez takve logike ljubavi i praštanja nema pretpostavke pravome miru. Teološka gramatika mira ne počiva isključivo

³⁶ Usp. Ivan Pavao II., 2003., 3.

³⁷ Usp. Ivan XXIII., *Pacem in terris*, 20.

³⁸ Usp. Ivan Pavao II., 2000., 21, i 2002., 12.

na svjetskim strukturama, nego na Božjoj milosti i na međusobnom prihvaćanju i temeljenom praštanju. Svaka osoba treba praštanje pa je logično da bude spremna dati oprostjenje. Oprostjenje je također neophodno iz vida pravednosti i istine. Opraštanje ne dokida zahtjev pravednosti za nadoknadu učinjene štete.³⁹ Iako mnogi drže utopijskim i naivnim put praštanja kao put mira, sveti Ivan Pavao II. odlučno ga zagovara i opravdava iz kršćanskog kuta gledanja te poziva da kršćani budu svjedoci takvog puta,⁴⁰ a svjetske političare poziva da prihvate politiku pomirenja i praštanja iz etičkih i osobnih pogleda, jer je takav put glavni put mira koji religije preporučuju.⁴¹

Pomirenje nije ponajprije povijesna, pa ni specifično samo moralna, pa ni samo religiozna dimenzija, ono je u svojoj dubini antropološko-teološka dimenzija, koja se tiče svih ljudi, svih kultura i svih religija. No povijest pomirenja nedvojbeno pokazuje da se ono najdublje razvilo unutar vjerskih zajednica i Crkava, u kojima je doseglo sakramentalnu razinu. Stoga su upravo one prvo pozvane, iako nisu jedino pozvane, raditi na pomirenju i praštanju. Od njih se očekuje ponovno izgrađivanje razorenog povjerenja, da stvaraju mirnu i tolerantnu atmosferu suživota, da propovijedaju ljubav, a ne da šire mržnju, da stišavaju nacionalne strasti, a ne da ih raspiruju, da ublažuju duševne rane pojedinca i društva, da ruše zidove mržnje, da mostovima dijaloga i pomirenja povezuju narode i kulture, nacije i konfesije. Sveti Ivan Pavao II. kategorično tvrdi da nema mira bez pomirenja.⁴²

4.2. Antropološka dimenzija mira

Antropološki gledano mir je urezan u ljudsku narav, jer je čovjek stvoren na Božju sliku. Čovjek svom dubinom svoga bića čezne za mirom. To otajstvo on zaziva svim svojim željama, ali često bira krive putove do njega.

Koliko je mir bitan za čovjeka toliko je čovjek bitan za mir. Radi se o dva korelativna pojma koji se međusobno prožimaju. Poštivanjem ljudske osobe i ljudskih prava učvršćuje se mir u svijetu, a učvršćenim mirom čovjek stvara bitne pretpostavke humanijeg svijeta. I čovjek i mir su datost i zadatost, dar i zadaća. U tom duhu

³⁹ Usp. Ivan Pavao II., 1997., 1, 4 i 5.

⁴⁰ Usp. Ivan Pavao II., 2001., 21.

⁴¹ Usp. Ivan Pavao II., 2002., 8, 10 i 13.

⁴² Usp. Ivan Pavao II., 2004., 10. Praštanje i pomirenje vrlo su bliski, ali ne potpuno istovjetni pojmovi. Više o pomirenju govore poruke mira za 1970. i 1975. godinu.

je papa Benedikt XVI. naslovio svoju poruku mira za 2007. god. „Čovjek je srce mira”, a istovremeno valja reći da je čovjek također izvor i srce nemira. On nosi u sebi strahove, strepnje, sumnje, koje znaju prerasti u sukobe i mržnje, nasilje i ratove. U čovjekovoj naravi otkriva se Božja slika koja ga u savjesti poziva na pravednost, solidarnost te poštivanje drugoga stvorenja kao Božjega. Iz te perspektive Papa ističe temeljnu jednakost i transcendentno dostojanstvo svake osobe, što je za papu Benedikta XVI. „*transcedentalna gramatika*”. Zato se svaki čovjek, a kršćanin posebno, ima truditi oko „*drva mira*”, koje je silno ugroženo u današnjem svijetu iz razno-raznih vidika, podcrtava Papa u svojoj poruci za Svjetski dan mira 2007. godine.⁴³

Mir na zemlji ne može se postići bez poštivanja dostojanstva osoba i naroda. Mir je „spokoj poretka”, plod pravednosti i učinak ljubavi, ističe Katekizam oslanjajući se na Augustina.⁴⁴ Na zemlji ga neće biti dok čovjek ne nauči prekovati mačeve u plugove, a koplja u srpove, dok ne odbaci ratovanje i nasilje (Iz 2,4). Budući da mir u sebi spaja nebo-zemnu, tj. nadnaravnu i naravnu, transcendentnu i antropološku dimenziju, ne može se steći i posjedovati jednom zauvijek, nego se mir mora stalno izgrađivati. Mir čovjeka kako u antropološkom tako i teološkom smislu ugrožavaju nejednaka prava osoba i nepravedni društveni procesi, koji izviru iz ljudskog srca i siju nemir. Čovjek ne može propagirati mir s Bogom, a rat s drugačijim čovjekom. On ne bi trebao mjeriti ljubav prema svome mržnjom prema drugima.

4.3. Gramatika dijaloga

Papinske poruke svjedoče da je antropološki put mira put dijaloga. Svaki dijalog znači puno više od pukog razgovora, a kultura dijaloga i dijalog religija još je puno više od toga. U biti dijaloga radi se o međusobnom darivanju i primanju, radi se o izmjeni misli i iskustava. Dijalog je zapravo životni vjernički stil, životni duh izgrađen na vjeri. Dijalog ne smije postati taktika i retorika u službi bilo koje politike. Dijalog ne stremi za ukidanjem razlika. On ne apsorbira identitete, nego ih potvrđuje. Iz same biti dijaloga proistječe da samo različiti mogu dijalogizirati. Dijalog je jedini put prevladavanja predrasuda, otklanjanje mržnje, rušenje i nadilaženje straha

⁴³ Sve poruke Benedikta XVI. vidi na *website*: <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de.html>.

⁴⁴ Usp. *KKC*, 2304.

od drugoga. Dijalog je put do istine i put do drugoga i drugačijega, put prema miru. Dijalog ljubavi i dijalog istine nisu suprotstavljene stvarnosti. Oba dijaloga su važna i neodvojiva. Ljubav bez istine prazna je i nečasna, a istina bez ljubavi je odbojna, rekao je kardinal Kasper.⁴⁵ Dakle, nema dijaloga na račun utemeljene istine ili identiteta drugoga. Dijalog ne nudi laka rješenja, nego krvavo i teško traga za najboljim i najpravednijim rješenjima, zato traži puno strpljenja. Stoga istinski dijalog u svijetu nema previše prijatelja, zato ima više svjesnih ili polusvjesnih neprijatelja, a najviše indiferentnih i nezainteresiranih promatrača.⁴⁶ Oni ne shvaćaju dovoljno ozbiljno da je dijalog među kulturama i religijama bitan uvjet mira u svijetu.

Očito je da pape svojim porukama mira žele mržnjom minirane glave današnjega svijeta deminirati ljubavlju i istinom o čovjeku kao Božjem stvorenju. Takvi se ciljevi mogu ostvarivati samo kulturom dijaloga na koji otvoreno pozivaju. Što je mržnja veća i dublja, to je put do pomirenja teži i trnovitiji, a istodobno potreba za kulturom dijaloga veća i očitija. Jedini put prevladavanja mržnje put je praštanja i pomirenja, a to je istinski put i cilj istinskoga dijaloga. Pomirenje je put mira.

Pape preporučujući put oprostjenja i pomirenja, kojim se nadvladava iskonska mržnja, prihvaćaju svjesno put dijaloga kojim se otvara put uspostavi pravednog mira, koji se u svijetu ne može ostvariti nikakvim vojničkim ili policijskim metodama, nego samo kulturom dijaloga.

Dijalog nema previše iskrenih prijatelja, budući da se sve više vjeruje nasilju, a sve manje dijalogu, konstatira papa.⁴⁷ Ipak, dijalog među kulturama, religijama, nacijama na putu do mira u svijetu nema alternative.⁴⁸ To je *via dolorosa* kojom nam je poći, jer je kultura dijaloga jedini put do suživota i mira u svijetu. Dijalog je put dostojan čovjeka. On ima svoju gramatiku koja vodi prema miru,⁴⁹

⁴⁵ Usp. W. Kasper, *Ne postoje dva Krista: govori i predavanja*, Beogradska nadbiskupija, Beograd, 1994., 60.

⁴⁶ Iz krivih slika i pretpostavki o drugome ne mogu se roditi pravi dijaloški modeli. Ako se kod drugoga i drugačijega mahom nema ništa pozitivno otkriveno, onda se nacionalne, vjerske, kulturne i političke razlike predstavljaju kao nepremostive barijere kulturnom, nacionalnom i vjerskom dijalogu. Zato za njih dijalog dobiva prizvuk egzistencijalne opasnosti za vlastiti, nacionalni i kulturni identitet. Iz kuta vlastite zajednice prijatelje dijaloga se olako predstavlja kao neprijatelje domovine i izdajnike vlastitog identiteta.

⁴⁷ Usp. Ivan Pavao II., 2003., 8.

⁴⁸ Usp. Ivan Pavao II., 1999., 9; 2001., 10. Vidi također poruku za 1983. godinu. U ovdje obrađenim porukama pojam *dijalog* spominje se 64 puta.

⁴⁹ Usp. Ivan Pavao II., *Govoru u Ujedinjenim narodima*, 5. listopada 1995., br. 3.

koja prožima cjelovito ljudsko djelovanje i povezuje sve ljudske organizacije i institucije na svim razinama. Dijalog je zajedničko traženje zajedničkih vrijednosti koje su usmjerene na život, posebno u službi mira. On prepoznaje bogatstvo različitosti i disponira čovjeka za njihovo uvažavanje. Uvijek je u službi civilizacije ljubavi i istine. Zato se isplati odgajati mlade za dijalog u svim smjerovima, da bi sutra bilo više bratstva, a manje ropstva,⁵⁰ više oduševljenja, a manje ravnodušja, više mostova koji spajaju, a manje zidova koji razdvajaju.

UMJESTO ZAKLJUČKA

U svojim porukama mira pape u ime Boga, Crkve, čovječanstva, pravednosti, istine i ljubavi daju svoj glas obespravljenima. Oni gledaju mir kao transcendentni plod Božje ljubavi čovjeku, koji mu je darovan temeljem njegove ljudske naravi i dostojanstva. Božanski Utemeljitelj ulio je mir u ljudsku narav. Mir nije gotov Božji poklon čovjeku, nego potencijal i cilj koji čovjek treba dogovorno oblikovati. Mir s Bogom je pretpostavka mira među ljudima. Transcendentni mir temelj je i polazište antropološkom miru. Zemaljski mir odraz je nebeskoga. Stoga je iz antropološkog vida čovjek srce mira. On se vodi sviješću da svi ljudi imaju zajedničko podrijetlo, ali i zajedničku budućnost. Iz toga slijede također zajednička prava i zajedničke dužnosti ili obveze prema miru. U svojoj konačnici savršeni mir eshatološka je kategorija, ali čovjek je ovdje i sada pozvan zalagati se za takve vrijednosti.

Mir za čovjeka nije neostvarivi san ili utopija. On je realno moguće uz Božju milost i ljudske napore. Mir se kao opće dobro čovječanstva ne može ostvariti samo pozitivnim zakonima i konvencijama. Mir je u dubini ljudske naravi, a ljudi ne mogu ostvariti ono istinsko ljudsko ako se svi unutaršnjom obnovom ne obrate k istini mira. Mir je globalno ugrožen, a pokazalo se da globalno tržište nije pravo sredstvo istinskoga mira. Stoga pape zaključuju da moralni aspekti trebaju prožeti i oploditi one pravne norme, da ljubav treba prožeti istinu i pravdu, a da pravda u pravednosti treba biti povezana ljubavlju. Tako oni grade most između transcendentne i antropološke razine, između mira i ljudskih prava, između ljudskih prava i pravednosti, između pravednosti i praštanja, između praštanja i pomirenja, između pomirenja i mira. Dakle, preko praštanja i pomirenja hodočasnički put vodi do pravoga mira. Kulturu rata treba zamijeniti kulturom mira, a ostvarivati kulturom dijaloga i dijalogom

⁵⁰ Usp. Franjo, poruka za 2015. godinu.

kultura i religija. U različitim kulturama pape otkrivaju antropološko zajedništvo, jer su sve različitosti kultura plod istoga Duha kroz ljudski naravni izražaj. Iz tog vida mir se više tiče osobe nego struktura. Temeljno pravo na mir objedinjuje sva druga ljudska prava. U tome leži antropološka gramatika mira. Gaženje ljudskih prava zločin je protiv čovječnosti i protiv čovječanstva, jer se ne može graditi mir, a rušiti život. Na ovoj razini pape oštro upozoravaju da se ne smiju donositi odluke inspirirane samo profitom, da se ne smiju apsolutizirati ljudska prava, a istodobno relativizirati njihov temelj. Da bi se izgradilo drvo mira u svijetu, nužno je mijenjati sliku o čovjeku i sliku o Bogu. Uzor i polazište mira u svijetu treba biti obitelj, koja je prva škola mira. Ona je odgajateljica i prirodno gnijezdo mira. Ona se temelji na istim zajedničkim vrijednostima u međusobnoj solidarnosti i pravednosti te zajedničkom radu i brizi oko općeg dobra u pravednoj podjeli. Takva obitelj prototip je ljudske obitelji.

U senzibiliziranju svjetske javnosti oko zalaganja za mir u svijetu pape se odlučno protive svođenju transcendentnoga samo na humano, osobe samo na objekt, božanstva samo na bogatstvo, gospodarstva samo na profit. Budući da krive percepcije transcendentne dimenzije mira imaju silne posljedice na naravnom polju, pape neprestano potiču da se u civilizacijskim naravnim vrijednostima prepoznaju nadnaravni darovi; da čovjek ne zauzima mjesto Boga; da se u civilizacijskim vrijednostima otkrivaju religijske dimenzije; da se od vanjskih posljedica ugroze mira traže i otklanjaju njihovi unutarnji uzroci; da se promijene krivi procesi globalizacije tržišta, koji vode ka globalizaciji terorizma i nasilja, u globalizaciju mira i dijaloga; da se u svakom čovjeku prepozna brata i bližnjega; da se u borbi za mir slijedi preventivna politika bratstva i nenasilja, jer je Evandjelje *magna charta* nenasilja.

U svojim porukama mira pape nude svijetu one vidike mira koje politika zapostavlja, predlažu ona sredstva koja svijet ne primjenjuje, posuđuju svoj glas onima koji su ga izgubili. Iako njihove poruke nemaju za svijet tako veliko značenje, nadamo se da neće ostati samo virtualna svirka i da njihov glas neće postati samo jeka vapijućih u pustinji.

THEOLOGY OF PEACE AND CULTURE OF DIALOGUE IN POPES' MESSAGES FOR THE WORLD DAY OF PEACE

Summary

Papal messages of peace have already had a half-century tradition. Everybody speaks of threat to peace among people and nations, their external and spiritual causes; everybody proposes some solutions, calls for respecting the basic human rights, for a non-violent way of solving all the conflicts, for just human relationships, and the like. Unlike many similar world messages and calls, conventions and agreements, the specifics of papal messages lie in their theological-anthropological approach. Using the example of 23 of the 51 papal messages from the year 1996, the author investigates the transcendental and anthropological grammar of peace and culture of dialogue that popes tirelessly point out in their messages of peace, but the world constantly avoids them. Papal messages indicate that transcendental peace is the foundation and starting point for anthropological peace. Peace is, as a real possibility, God's gift to man. The global market brings a man more restlessness than peace, and that is why man is called to constantly strive for peace. God is the transcendent source of peace and man is the anthropological heart of peace. To build a genuine tree of peace in the world, it is necessary to change the image of man and the image of God. Popes constantly keep warning that peace as the common good of mankind cannot be achieved only through positive laws and all sorts of conventions. Therefore, they conclude that moral and theological aspects need to pervade and impregnate legal norms and forms, love must permeate truth and justice and justice in righteousness should be related to love. Thus, they build a bridge between the transcendent and anthropological level, between peace and human rights, between human rights and justice, between justice and forgiveness, between forgiveness and reconciliation, between reconciliation and peace. The path of dialogue, through forgiveness and reconciliation, is the path to true peace based on truth, justice, love and freedom. Thus, the culture of war and violence needs to be replaced by a culture of peace, which should be achieved through a culture of dialogue and through a dialogue between cultures and religions.

Key words: peace, culture of peace, dialogue, world day of peace, messages of peace